Skeiv kirke

Dette nummeret er viet til skeives kamp for å kunne høre til i og få prege Den norske kirke. Anledningen kan knyttes til en serie kirkehistoriske øyeblikk som har utspilt seg det siste året. I kjølvannet av Den norske kirkes unnskyldning for behandlingen av skeive utenfor London Pub i Oslo den 16. oktober 2025 har det blitt gitt ut flere bøker som løfter frem den viktige, såre, og motstandsdyktige historien om de som har kjempet frem rettigheter, ritualer, og rom for skeives liv i kirken og i samfunnet. I dette nummeret snakker Halvor Moxnes med undertegnede om sin nyutgivelse *Fra kjønn til kjærlighet*, hvor Moxnes ser på sammenhengen mellom norsk familiepolitikk og kirkens syn på homofili, partnerskap, og ekteskap fra etterkrigstiden frem til i dag.

Hovedfunnet til Moxnes er at samfunnet og etter hvert kirken har endret forståelsen av hva som legitimerer et samliv, en seksualitet, og et ekteskap. Fra lover og teologi som tok utgangspunkt i kjønn, kjernefamilie, og et definert moralsyn, har samfunn og kirke utviklet seg mot å la kjærligheten mellom mennesker få være det som ligger til grunn for familiepolitikk og ekteskapssyn, slik bokens tittel tydeliggjør.

Kampen for kjærlighetens definisjonsmakt belyses videre i Marte Holm Simonsens intervju med Siri Sunde, samt anmeldelser av de to ferske og sentrale bidragene til historien om skeives kamp i og mot kirke og samfunn. Sammen gir forfatterne et rikt innblikk i livs-historier og sentrale begivenheter som har ledet frem til dit vi har kommet i dag. Samtidig peker Moxnes og andre på at seirene som er vunnet ikke må tas forgitt eller sees på som historiske varder som kommende generasjoner nødvendigvis vil møte med

anerkjennelse og respekt. Terroren som rammet skeive under Pride på London Pub i Oslo 25.juni 2022, ble et grusomt varsel om at rettigheter og beskyttelse av sårbare grupper er en kamp som aldri er ferdig. Det er heller ikke bare enkeltmenneskers hat som viser det, for vi ser flere steder at lover og rettigheter, ytringsrom og tilhørighet tas fra skeive og innskrenkes for minoriteter. Derfor ønsker vi å vie dette nummeret til bøker av, og bidrag fra skeive stemmer i det teologiske og kirkelige Norge. Heteronormativitet og for trange romforståelser står fortsatt i veien for en kirke som leter etter et språk som kan imøtekomme, unnskylde, og peke ut en retning for fremtiden.

Dette nummeret håper å bidra til at kampen og samtalen kan fortsette.

Benjamin Isachsen
nummerredaktør

Magasin

Benjamin Isachsen
kapellan i Fagerborg menighet
bt262@kirken.no

Fra kjønn til kjærlighet

En samtale med Halvor Moxnes, professor emiretus ved Det teologiske fakultet, UiO og aktuell med boken *Fra kjønn til kjærlighet: Kirken og homofile i norsk familiepolitikk* (Dreyers, 2026)

Kjære Halvor, gratulerer med din nyeste bok. «Fra kjønn til kjærlighet, kirken og homofile», står det på forsiden, men hele undertittelen er «Kirken og homofile i norsk familiepolitikk». Hva var hovedmotivasjonen for å skrive denne boken?

Det var jo det at jeg i 50 år har holdt på med denne saken, dels som kommentator, dels som aktivist og analytiker, og fant ut at jeg tror ikke noen andre kunne skrive denne boken.

Så, det var viktig at det var du som gjorde det?

Ja at jeg faktisk ønsket å presentere mitt syn på denne historien, og særlig siden jeg synes at dette med familiepolitikken var en hjelp til å se hvordan utviklingen har vært.

Ja, for du velger det som hovedmetode her: å se kirkens behandling av homofili-spørsmål, partnerskap, ekteskap, samboerskap, og så videre, opp mot familiepolitikken i det norske samfunnet etter andre verdenskrig. Hva er det beste du får ut av å bruke den sammenkoblingen mellom det politiske Norge og kirkens interne debatter?

Jeg ser hva som har forårsaket de kirkelige debattene fordi det nettopp har vært en reaksjon. Det er opphevelsen av straffeparagrafen i 1972 og innføring av rettigheter for homofile og lesbiske som har gjort at de har nærmet seg den vanlige utviklingen av fellesskap i ekteskap og familie.

I etterkrigstiden var det for eksempel store konflikter knyttet til seksualitet, og kirken og Arbeiderpartiet representerte ulike syn på moral og familiepolitikk. Prevensjon, altså dette at tysklandsbrigaden ble utstyrt med kondomer, var et veldig stort problem for kirken, som protesterte. På samme måte var det et problem at familievernkontorene etter hvert delte ut prevensjon til kvinner. Det truet kirkens syn på ekteskap og familie. Her ligger kimen til konflikten mellom kirke og samfunnet og stat. Dette er noe Aud Tønnesen tar opp i sin doktoravhandling, dette med at velferdsstaten som innføres av staten møter protest fra kirken. Kirken mente at kjernefamilien var deres domene og ville ikke at staten skulle blande seg inn i det. Men når det gjaldt homoseksualitet så var det ganske like holdninger både i kirke og samfunn i etterkrigstiden.

Etter å ha lest boken din, føler jeg det er riktig å beskrive disse åttiårene som du kartlegger her som en kamp for rettigheter, mot diskriminering, for retten til kjærlighet og muligheten til å leve det livet man vil og elske den man vil.

Samtidig er det en kamp som har kostet mye for mange, også for deg personlig.

Hardkjøpte seiere, små steg i riktig retning og så, etter hvert, større «seire» som retten til partnerskap, ekteskap, og i det siste offisielle unnskyldninger fra staten og kirkens ledere.

Samtidig skisserer du mot slutten av boken nåtidige strømninger i samfunnet og i kirken, som ikke nødvendigvis peker i samme retning.

Hva er det viktigste vi, altså prester, studenter, kirkelige ansatte og forskere, kan gjøre for å holde fast i det man har fått til, men også den kampen som må tas videre?

Som jeg oppsummerte i en artikkel fra 1985 som heter «På vei til å bli et menneske», står alltid kampen der noen fratas eller mangler de samme rettigheter som andre mennesker har.

For det er noe med dette med å få de samme rettighetene som andre mennesker har. Derfor er denne kampen knyttet opp mot menneskerettigheter og likestillingspolitikk. I grunn alt det som har gjort at skeive nå står på samme nivå, eller har fått de samme rettigheter, og primært fått uttrykk for den samme skapertanke som gjelder alle mennesker. Det avgjørende handler om det å være skapt i Guds bilde og å bli beskyttet som menneske.

Dette er en del av samme type kamp og utvikling som gjelder rase, etnisitet og klasse. Noe av det som jeg er mest opptatt av, er at den homofile kampen ikke er alene. Den er ikke et særtilfelle. Den er en del av utviklingen av menneskerettigheter i alle typer situasjoner. Og derfor er det å være opptatt av og fokusert på demokrati og menneskerettigheter den beste måten også å sikre kjærlighetsrettigheter.

I boken får jeg inntrykk av at mye av tenkningen som ligger bak denne måten å tenke homokamp på, kommer fra frigjøringsteologien. Kanskje særlig søramerikansk frigjøringsteologi på syttitallet og utover, som også siden har kommet til uttrykk i Sør-Afrika eller i Palestina. Det er jo en spennende sammenkobling mellom kampen for skeives rettigheter og frigjøringsteologi som vi kanskje også ofte hører om i litt andre sammenhenger.

Har du lyst til å si litt mer om hvordan det henger sammen?

Ja, altså for meg så henger jo det veldig mye sammen med historien om Studenterforbundet og at Studenterforbundet har på en måte vært en spydspiss for frigjøringsteologi på alle områder. Når jeg var med i Studenterforbundet startet vi å holde seminarer sammen med Åpen kirkegruppe. Vi var også med på Forum for homofili og kirke **(**et forum for homofile og lesbiske). Samtidig var vi opptatt av Palestina-arbeidet, Nicaragua og Sør-Afrika (og palestinere). Slik at jeg tror at Studenterforbundet er et eksempel på at å se denne sammenhengen (som) er helt avgjørende.

I kirkelig sammenheng, har for eksempel Mellomkirkelig råd vært gode. Jeg er veldig opptatt av denne bredden i perspektiver. Som sagt så er jeg opptatt av at homofilikampen aldri kan stå alene. Man kan ikke være for homofiles rettigheter og ikke engasjere seg for rettigheter for andre undertrykkede grupper.

Nå drar jeg samtalen inn i noe annet jeg hadde lyst til å snakke med deg om, og det er bibeltolkning. Handler det kanskje om den grunnleggende tanken i frigjøringsteologi, at Jesus står side ved side, eller lider med de som lider i dag? For afroamerikanere, som ble lynsjet og hengt i trær, ble for eksempel Jesus som ble lynsjet og hengt på korsets tre trukket frem som et parallellbilde av svarte frigjøringsteologer.

Det er en hermeneutisk inngang til Bibelen som gjør at man kan grunngi kamp mot undertrykkelse, både i en skeiv kontekst, borgerrettighetskampen i USA, eller andre situasjoner.

Ja, fordi Jesus identifiserer seg med alle undertrykte. Det ble brukt når biskop Rose (Rosemarie Köhn) hadde tatt Siri (Sunde) inn igjen som prest etter at hun hadde inngått partnerskap. Når de hadde konflikt i forhold til flertallet av biskopene, uttrykte mindretallsbiskopene det slik at Jesus diskriminerte ingen. Det er jo en veldig moderne, anakronistisk måte å si det på. Men samtidig griper det forståelsen av hvem Jesus var, og betydningen av Jesus i dag. At det er ikke bare sjelenes frelse, men det er nettopp dette med å gjøre mennesker til mennesker.

Som at evangeliet rykker inn i enkeltmenneskets livserfaring, på en måte? Ofte når man enten diskuterer homokamp i kirken, eller hører om argumenter for eller imot likekjønna ekteskap, noe som kanskje hører fortiden til etter hvert, kan man håpe, møter man på, (og dette må du også forholde deg til i boken), kanskje noe sånt som fem bibelvers som dras opp hele tiden. Noe fra Romerbrevet, noe fra Første og Tredje Mosebok. Dette må du også forholde deg til i boken. Så ender det i en debatt om hva homofili betyr i Bibelen og hva det betyr i dag. Ofte irriterer det meg at man dras inn i den debatten hele tiden.

Det er en veldig annerledes måte å lese Bibelen på sammenlignet med sånn som vi snakket om evangeliet som en assosiasjon med lidelse og undertrykkelse. Det er hvert fall en annen måte å drive med eksegese eller homolitikk. Hvis både konservative og liberale skal velge seg ut små vers og argumentere for hva som er viktigst, kommer man ingen vei. Dette skriver du også om:at ofte når man skal gå til bibeltekstene for å finne et tydelig svar, ender man opp med å

skjønne at det er tolkningen som gjør at man har konflikten i utgangspunktet.

Samtidig får jeg lyst til å høre deg snakke litt mer om hvordan kommer vi fram til en sunn og oppbyggelig lesning av Det nye testamentet? Det kan være tekster som er viktige for deg, eller bare en måte å lese på, som hever seg litt over den "hvordan skal vi tolke disse greske ordene", eller "hva mente egentlig Paulus"? For vi bruker jo Bibelen hele tiden til å snakke om sympati med undertrykte grupper. Hvordan skal vi tydelig forfekte den teologien?

Jeg tror jeg ville starte med å si at alle ord i Bibelen gjelder alle mennesker. Altså at det å plukke ut noen som skulle gjelde spesielt for homofile og lesbiske, er en feilslutning i seg selv. Man må begynne med det overordnede perspektiv.

Der er jo skapelsesberetningen et slikt perspektiv. Det har også de konservative valgt. De har funnet ut at disse fem-seks skriftstedene (1 Mos 19; 3 Mos 18,22; 3 Mos 20,13; Rom 1,26–27; 1 Kor 6,9–10; 1 Tim 1,9–11) er ikke nok til å fremme sitt syn. Slik har de tatt skapelsesberetningen og tolket den som et uttrykk for synet på ekteskapet. Dermed har de (også) innsnevret betydningen av den fra et globalt perspektiv om mennesker som er skapt til å ta ansvar for jorden.

Eller skapt i Guds bilde? Så velger de å fokusere på dette med "'til mann og kvinne skape ham dem", og derfor få masse barn og gifte seg på en heteronormativ måte?

Ja, og det blir jo da et hermeneutisk spørsmål når man fortolker dette. Fordi det er klart at denne myten om skapelsen er sprunget ut av en kultur i et jordbrukssamfunn eller et samfunn hvor tanken om homoseksualitet jo overhodet ikke finnes. Det er det med å være skapt til å forvalte jorden og det ansvaret som man har, at det gjelder alle mennesker, som er hovedpoenget. Det kan aldri være begrenset til om man er i et ekteskap eller ikke. Jeg tenker at det handler om å ikke la mytene gå opp i snusfornuft.

Også er det også dette med skapelse og visjonen om en ny himmel og en ny jord. Og med - igjen - ansvaret for hverandre. Hele Bergpreken, for eksempel, er jo dette med det fellesskapet

som man har et ansvar for. Så det er noe med å ikke forminske de mytene som preger kristendommen.

Kunne man tenke det inn i en måte å lese Det nye testamentet på som er forenlig med det vi har snakket om så langt?

Ja, hele Jesu virksomhet er rettet mot mennesker som trenger oppreisning. At det er en verden som er truet, og hvor enn mennesker er utsatt for fare og ondskap. Slik at det er å gjenopprette et håp for menneskeheten, hvor Jesus viser hvordan dette nye fellesskapet kan bli til. Denne omsnuingen av strukturen i verden kommer til uttrykk for eksempel i Jesu ord om barna, som er å snu opp ned på de rådende maktforholdene. Slik at det viktigste er jo en visjon om at verden skal bli et bedre sted for mennesker, og at kjærligheten er det som skal bære det nye fellesskapet. Da er Jesu eksempel et "hvordan lever vi for hverandre"? Ingen lever for seg selv, som Paulus sier. Det er den både utfordringen og den visjonen som alle de nytestamentlige skriftene egentlig har.

Og gjerne i fellesskap med mennesker som ikke har opplevd fellesskap før. Eller som er på utsiden av fellesskap som finnes. Om det er samfunnsgrupper som lever i randsonen, eller fattige eller den slags.

Du har skrevet om det også hva gjelder familiekonstellasjoner. At når Jesu biologiske søsken går og leter etter ham, så sier han jo til de som sitter der, at det er dere som er min familie. Dere som hører mitt ord.

Det er nettopp det der med at det er en tenkning om samfunnet som tar sitt utgangspunkt i det marginale; hos de som er på utsiden. Istedenfor å ta utgangspunkt i de som lever i sentrum, de som har makten. Fortellinger om enkeltmennesker og handlinger med enkeltmennesker blir på en måte paradigmatiske for hele samfunnet. Slik at det er et spørsmål om hvor ser vi verden fra? Ser vi verden fra de som er privilegerte? Eller identifiserer vi oss med verden fra *outsiderne*?

Det er veldig fint. Der føler jeg man er inne på noe av Det nye testamentets radikale kjærlighetsbudskap som kan ha

sprengkraft i alle tider i alle samfunn. Det er noe i boken din, som vi for så vidt snakket litt om innledningsvis òg, som viser at samfunnet endrer seg. Kirken er nødt til å tenke om seg selv i møte med et samfunn som endrer seg, og som ofte henger litt etter en samfunnsutvikling.

Du beskrev deg selv innledningsvis som analytiker og aktivist. Du er professor emeritus og har vært ansatt ved Universitetet i Oslo store deler av din karriere. Hele livet, kan man også si.

Ja, for jeg har faktisk bare vært ansatt ved Universitet i Oslo.

Nettopp. Det gir jo en beskyttelse når man skal kjempe homokamp. Ja, fra 60-, 70-tallet og utover. Du er jo også ordinert prest. Hvordan har det vært for deg å gå inn og ut av mange ulike rom? Å være skeiv, ordinert, professor og aktivist. Det er mange hatter!

Men jeg føler jo at de henger sammen. Fordi det å være aktivist var jo et valg jeg måtte ta. Jeg følte at den stillingen jeg hadde, som professor i teologi, ga meg et ansvar.

Fordi jeg visste jo at jeg ville få mer oppmerksomhet, ha en større slagkraft enn hvis jeg ikke hadde vært professor i teologi. Jeg pleier ikke å bruke sånne uttrykk, men det er litt av et kall. Og det at jeg har holdt på så lenge, har jeg jo følt som en forpliktelse, men det er også et uttrykk for at jeg kan bli så forbanna at dette kan jeg ikke finne meg i. Så aktivismen henger jo sånn sett sammen med det kallet. Og så er det jo da dette med å bruke sine evner og sine muligheter. Som professor har jeg større muligheter til å nå fram i en diskusjon.

Har du vært ute av skapet i disse forskjellige rollene gjennom hele karrieren?

Jeg har ikke hatt noen sånn komme-ut-fortelling. Bortsett fra da jeg ble *outet* av [studentavisa] Universitas, som hadde et intervju med meg da jeg ble utnevnt til professor. Da stod det «Guds homogutt» på forsiden.

Hva tenkte du da du så den?

Da snek jeg meg rundt i hjørnet på Blindern og håpet ingen ville se meg. Men det ført til at jeg, i stedet for å snakke om «de homofile», begynte jeg å snakke om «vi homofile». Men det var en sånn gradvis utvikling der. Og når det først ble offentlig kjent i en kirkelig sammenheng, så var det jo ikke noe sjokk.

Jeg hadde lenge en følelse av at når du gjør dette og blir offentlig synlig, så kommer alle til å vite noe om deg; om ditt seksualliv som de fleste andre ikke trenger å tenke på. Det er ingen som går rundt og tenker på at heterofile har et seksualliv. De får barn, og slipper å forholde seg til hva andre mener. Sånn er det ikke for skeive, og i en periode var det litt ubehagelig.

Samtidig så tror jeg etter hvert som tiden har gått vet alle vet at jeg er homofil, men de tenker ikke noe mer på det, fordi jeg nå «alltid» har vært det.

Man kan iallfall si at privilegier er noe man vet hva er når man kjenner på hvordan det er å ikke ha dem.

Det minner meg om en av de første gangene jeg møtte deg. Da var jeg ung student og hadde et fag som het 'Kombinerte eksegese og homiletikk'. Du hadde ansvar for eksegesedelen, og så skulle man skrive prekener etterpå. Du ga en eksegetisk og homiletisk utfordring til klassen om å skrive fra et minoritets-perspektiv eller en livserfaring hvor man hadde kjent på kanskje noe av det du beskrev nå i sted. Å bli uglesett for ens seksualitet eller føle seg pressa ut på en eller annen måte.

Og så sa jeg til deg at i all ydmykhet så føler jeg at det er vanskelig for meg. At jeg representerer, i min kropp og sånn som jeg er, veldig mye privilegier. Og har veldig få erfaringer av å oppleve den form for stigma eller utpressing eller sånne ting. Jeg husker jeg ikke akkurat hvordan du sa det, men du svarte noe sånt som at: "Den kampen, eller de omveiene, som vi som har kjent på dette må gå hele tiden, de kan du nå se på som en utfordring å lære deg litt om hva betyr". Jeg har tenkt mye på det både som prest og i arbeid med doktorgrad.

At vi som ikke er skeive, må prøve å lære et eller annet. Eller bidra i kampen; stå skulder ved skulder. Være med og vise solidaritet. Det å være aktivist, for eksempel, skal jo handle litt om å tørre å ofre litt av den sikkerheten man kanskje har. Gå inn i noe som er litt utrygt, for at andre skal få det bedre.

Hva vil du si til sånne som meg, som ikke egentlig kjenner livserfaringen, men ønsker å lære av denne boken eller lære av ditt liv? Hvordan kan vi bidra til det?

Det vil jo hjelpe å bli kjent med noen som hadde de erfaringene. Og oppsøke en sånn situasjon. Og også å forsøke å lære. Man kan se på nyhetene i radio og fjernsyn fra perspektivet til de som blir utsatt for den forfølgelsen som skjer i vår verden. Jeg tror at i både krigen i Ukraina og Midtøsten, Gaza, Vestbredden, er det så mange fortellinger om hvordan det er å være de som utsettes for alle disse handlingene. Slik at det er mulig selv om man ikke identifiserer seg totalt, så i hvert fall lære om menneskers erfaringer.

Ta dem inn over seg. Les deres beretninger.

Jeg hadde lyst til å spørre deg om Pridemarkeringen i år. 50 år for Åpen Kirkegruppe. Hvordan var det å gå i Prideparaden i år?

Det var veldig fint. Jeg gikk sammen med Kari Veiteberg. Og så hadde jeg jo litt trøbbel med å gå, gikk med staver og sånt. Så jeg var ikke i full vigør. Men det var en veldig god opplevelse med veldig mange hyggelige folk. Folk som kom bort og hilste. Særlig på Kari, men også på meg.

Jeg opplevde det som et varmt fellesskap. Og det av kritikk som eventuelt kom, følte jeg at ikke traff. Man får jo inntrykk i noe av den kritikken at dette er en orgie av sex og sånt. Det var det overhodet ikke noe i nærheten av. Det var derimot veldig mye entusiasme. Og glede og god stemning. Som viser at Pride er blitt dette mangfoldige fellesskapet som kommer til uttrykk i det norske samfunnet ved noen anledninger. 17. mai er liksom en annen anledning. Det er noe med hvordan den bidrar til hvordan vi ønsker at Norge skal være som et samfunn.

Ja, det er veldig fint. Det stammer jo på sett og vis fra det trans-aktivister siden Stonewall-aksjonen på slutten av 60-tallet har kjempet for. Retten til å vise mangfold, være annerledes, fargerike, og tviholde på den plassen i samfunnet. Gjøre det synlig og ta den kampen på vegne av alle som ikke føler at det

heteronormative er noe som favner dem, da. Med tanke på kampen for å kunne gifte seg i kirka. For der har man jo vunnet mange seire, som du har skrevet om.

Samtidig som man har endt opp, i hvert fall delvis, i en situasjon hvor man må forhandle. Nå som skeive kan gifte seg i kirka, må man også jobbe med hvordan man markerer dette uten at det blir et likekjønna ekteskap som bare puttes inn i en heteronormativ ramme. Der mangler vi kanskje fortsatt rom for skeive livserfaringer og fortellinger og innspill fra skeive selv på hvordan man kunne tenke om et sånt ritual.

Kunne man sett for seg en ekteskapsliturgi som tok skeives erfaringer mer inn over seg?

Ja, det er det jeg oppfordrer til i slutten av boka. Nettopp ved at det som ritualet mangler nå, er mer erfaringer fra skeive. Man vil kunne få fram mer av mangfoldet ved å kunne bryte med tradisjonelle modeller. Jeg husker så langt tilbake som i 1993, da de første partnerskapssignalene kom, holdt jeg en tale for Kim Friele og Wenche Lowsow om utgangspunktet i partnerskap og hvor mangfoldig det uttrykket kan være.

Det kan både være et forretningsuttrykk, men også et uttrykk for et likeverdig forhold mellom to parter. Et kjærlighets-fellesskap. Så det er noe med å finne uttrykk som får flere perspektiver enn da ekteskap i tradisjonell forstand.

Så er det jo veldig fint at man kan finne bibelfortellinger og bibeluttrykk hvor man ser at Bibelen har veldig lite uttrykk om ekteskap. Men den har veldig mye om kjærlighet. Slik at det å åpne opp for en større bredde av fortellinger om kjærlighet vil kunne utvide måten vi tenker om ekteskapet på.

Der er kanskje den leseteksten fra Ruths bok (Rut 1, 16b-17) det beste eksempelet. Jeg pleier nesten alltid å foreslå den. Og som regel er det jo ulike kjønna vigsler man skal ha. Nesten alltid sier de som skal gifte seg; "å, den var kjempefin". Den vil de ha. Den er så jordnær og nøktern og ikke for mye religiøst språk, men sier noe veldig sant om kjærlighet og om livet. Det å da fortelle dem etterpå at dette er ikke en tekst om ekteskap eller et typisk romantisk kjærlighetsforhold, men en svigermor og svigerdatter som snakker til hverandre. To kvinner som snakker til hverandre

om kjærlighet. Jeg har foreløpig bare opplevd utelukkende positiv respons på det.

Det sier veldig mye at i markeringen av et heterofilt ekteskap så er det fortellingen om kjærlighet som er viktigst, ikke moral, kjernefamilien eller en eller annen samfunnsbestemt måte å leve sammen på.

Ja, og det er jo den utviklingen der som gjør at det for meg ble mulig å gå inn for ekteskap.

Akkurat det har jo vært en prosess for meg og mange skeive. Hvis du var skeiv eller kvinne på 70-tallet, var det jo absolutt protester mot at skeive skulle ønske seg ekteskap. For noen var det absurd, for ekteskapet ble forbundet med patriarkat og undertrykkelse. Og derfor var mange av oss motstandere av det også. Og der er det jo nettopp samfunnsutviklingen og likestillingen som har gjort det mulig å se på ekteskapet som en positiv livsform også for skeive. Slik at det er noe med å fortsette den utvidelsen av forståelsen av ekteskapet, som jo da har skjedd.

Mange av de første aktivistene i denne kampen var jo transpersoner, og du skriver om viktigheten av å særlig kjempe for deres rettigheter i dag. Hva tenker du er det viktigste i inkluderingen av transfolks rettigheter?

Det er simpelthen at folk er folk, og behandler folk som folk. Fordi det som jo skjer i politiske sammenhenger, er at transpersoner blir singlet ut som en gruppe, og et eksempel på folk vi ikke vil ha. Og som ikke skal ha noen rettigheter. Da kan de fort bli de første ofrene i ødeleggelsen av demokratiet.

Dette ser vi skje i samfunn hvor det å skyve folk ut fra det å være folk, med en religiøs begrunnelse eller politisk begrunnelse, har blitt vanligere i det siste. Det må vi absolutt slåss mot. Det er en viktig kamp for demokratiet, og taper vi den kampen er vi på vei inn i diskriminering av alle som er utenfor, alle som er annerledes. Da er vi på vei mot gasskamrene.

Så selv om det på mange måter har vært en slags historisk pendelbevegelse som har gått, på mange måter, i riktig retning i denne kampen, så når du skisserer du utviklinger i rettigheter

for transpersoner, kvinner og innvandrere i for eksempel USA i dag, kan man få inntrykk av at pendelen svinger andre veien?

Og den kanskje krasseste kritikken, iallfall slik jeg leste det mot slutten, er jo av KrF, som jeg mener du sidestiller med en type Trump-retorikk. Kan du si litt mer om denne kritikken?

Ja, jeg ser endringen i KrFs politikk som en kynisk utnyttelse av fordommer. Og nettopp den fordommen skaper utenforskap og det å bruke Bibelen og kristendommen som en begrunnelse for det, syns jeg er… Det er simpelthen avskyelig.

Det er aktuelt å snakke om, også nå etter Pridemarkering i Berlin, hvor skeive igjen ble utsatt for terror, islamistisk terror. I ettertid ser vi debatter som prøver å for eksempel gjøre norske muslimer ansvarlig. Det er tendenser hele tiden til å skulle ta noen eller skape innenfor og utenfor basert på grusomme, ekstreme handlinger, men få det til å ramme hele demografier av mennesker.

Der kan Pride plutselig bli dratt inn i noe ganske ekstremt. Det er selvfølgelig viktig å snakke om ekstremisme, men det er jo heller ikke sånn at muslimer skal stå til ansvar for én terrorists gjerninger. Det er vel det samme som at fordi Breivik kalte seg kristen, så skulle vi vært medansvarlige for 22. juli?

Ja, for det er jo nettopp dette med at muslimer blir ansvarliggjort som gruppe.

Jeg oppfatter jo at Alternativ für Deutschland bruker dette med en islamistisk terrorist som begrunnelse for å fjerne muslimer, eller sende muslimer tilbake til hvilket land de nå skulle være fra. Det er å bruke ekstremisme i en ekskluderings-politikk.

Og motbøren til det, sånn som jeg hører deg, det er en lesning av Det nye testamentet hvor folk er folk, og all undertrykkelse og utestengelse må sees i sammenheng. Med bakgrunn i dette budskapet må vi gjenkjenne polarisering eller utestengelse, uavhengig av hvilke grupper som rammes.

Er kampen den samme om det er for skeives rettigheter, transpersoner eller en muslimsk innvandrerminoritet i Norge?

Det er viktig at de ikke blir spilt ut mot hverandre. Når en del innvandrerfiendtlige miljøer bruker som argument at islam er motstander av homofile, så er jo det en gal måte å bruke homofile som begrunnelse på. Og det er ikke noen edel hensikt i de som vil gjøre hele muslimske miljøer ansvarlige for hva en terrorist har gjort.

I skjæringspunktet mellom homokamp og palestinaaktivisme hører man tidvis argumentet om at det er hodeløst å ikke støtte Israel, som det eneste demokratiet i Midtøsten og som har rettigheter for skeive. Samtidig har vi snakket om det felles utgangspunktet i frigjøringsteologien for både kampen for skeives og palestineres rettigheter. Hvordan skal vi forstå disse sammenhengene?

Det er ikke entydig å si at Israel er det eneste demokratiet i Midtøsten. Israel viser jo at man kan ha demokratisk innflytelse, demokratiske institusjoner, og samtidig utøve terrorvirksomhet. Og det argumentet med homofile er jo å fange homofile i en terrorismetenkning. Frigjøringsteologien viser oss at andre verdier kan samle oss.

Menneskerettigheter og likestilling og mangfold var noe man for 50 år siden ikke omtalte som kristne verdier. Det som har skjedd, er at dette er blitt inkludert i hva som er kristne verdier. Noe som har veldig mye å gjøre for menneskesyn og fellesskap og diskriminering å gjøre. Likestilling var jo noe som Kirken var fritatt for, i forhold til alle mennesker.

Har kirken funnet ut at dette var noe Jesus var opptatt av? Eller er det noe vi egentlig ikke eier som kirke?

Jeg opplever at dette er en del av det fellesskapet vi som humanister og som kristne står i. Det handler om å ta utgangspunkt i menneskers liv; nedenfra, fra erfaringene deres. Ofte, for eksempel på 1950tallet, gjorde biskopene det motsatte i det de sa om homofile. De tok utgangspunkt i bestemte forestillinger om moral, og så anvendte de dem på mennesker ovenfra og ned. Menneskerettigheter og likestilling, derimot, oppfatter jeg som verdier som kommer nedenfra; fra mennesker selv.

Både en teologi og et fellesskap som starter med livserfaring?

Ja, og som starter med hva som kjennetegner det å være menneske, og hva mennesket har rettigheter til. For eksempel med likekjønnet ekteskap. At det faktisk er demokratisk fordi det tar utgangspunkt i mennesker selv, og ikke tar utgangspunkt i kirken og hva biskoper og prester mener. Og det interessante er at dette er noe som regjeringene har kommet fram til og som Stortinget har latt seg overbevise av. Og så, etter hvert, gjorde også kirken en snuoperasjon og viste at kjærligheten var viktigere enn kjønnet. Det oppfatter jeg som den største endringen Kirken har gjennomgått.

Det er nesten rart å tenke på nå som man bruker i "skapt i Guds bilde" eller "størst blant dem er kjærligheten" på en måte som setter kjærligheten først. Det virker så naturlig. Dette har blitt en slags kjerneteologi for Den norske kirke og mye moderne vestlig kristendom.

Men, det du sier, er at du har funnet ut at det er relativt nytt og ganske annerledes enn den teologien som var dominerende før, som satte kjønn, ekteskap, kjernefamilie, eller et bestemt syn på moral som premiss.

Ja. Det er en total omsnuing av det, og det forbløffende, eller kanskje det ikke var så forbløffende, men biskopene som argumenterte for dette med to kjønn, de var jo totalt uvillige til å snakke om innholdet i ekteskapet.

Kan man si at homokampen har lært kirka litt om hva den egentlig burde fokusere på?

Ja, opplagt. At den har forandret kirken og funnet fram til dens egentlige verdier.

Så blir det vår oppgave å ta den kampen videre, da, i møte med alle som fortsatt opplever diskriminering eller utestengelse?

Ja, jeg tror at kampen for å la mennesker få være mennesker aldri tar slutt. For den blir stadig utfordret av autoritære regimer eller autoritære tankeganger i kirker.

Tusen takk, Halvor!

Nils Jøran Riedl
sokneprest i Gildeskål
nils.j.riedl@gmail.com

Fra kjønn til kjærlighet: Kirken og homofile i norsk familiepolitikk, av Halvor Moxnes

Jeg var kriminell til jeg var sju. Jeg var definert som mentalt forstyrret til jeg var 12. Ble friskmeldt av Sosialdepartementet da jeg var 17. Jeg hadde kirkelig seremoni i Studentforbundets lokaler i Bergen som innledning av mitt samliv med Petter Møller da jeg var 26, og vi inngikk partnerskap som andre par ut i Rådhuset i Oslo i 1993 og ble møtt i borggården, ikke bare av hurrarop og regnbueflagg, men også med en gruppe demonstranter som kunne fortelle av vi kom til å havne i helvete om vi ikke omvendte oss og sluttet med vår «adferd».

Jeg skriver ikke dette for å fortelle historien om mitt liv, men det er mitt liv og hvordan omgivelsene har formet mitt liv som er utgangspunktet for Halvor Moxnes bok *Fra Kjønn til kjærlighet*. Verden har forandret seg. Samfunnet har forandret seg. Kirken har forandret seg. Hva skjedde egentlig, og hvordan kunne det gå så fort? For det er ingen tvil om at endringene som har skjedd, også i et internasjonalt perspektiv, forteller om en dramatisk og omfattende endring av synet på homoseksualitet på kort tid.

Å vokse opp å kjenne seg annerledes, og erkjenne at en var homoseksuell i en tid da det hadde svært mye av fokuset i media, og ikke minst i de kristne sammenhengene jeg var ungdom i, var kanskje mer komplisert på 70-80 tallet enn det er i dag. Sommerens negative søkelys på Pride i skolen, og innsamlinger for å sikre advokathjelp for å få fjernet regnbueflagg fra skolegårder og rådhus forteller imidlertid om at samfunnet, på tross av endringer,

ennå er preget av «kampen som ennå ikke er vunnet». For det har vært en kamp. En kamp som har kostet mange av oss mye. For noen har det kostet tro og tilhørighet. For noen har det koset livet.

Skyld. Straff. Skam. Sykdom. Synd. – Dette er ord som på mange måter oppsummerer en utvikling som har pågått i den vestlige verden i hele det 20. århundret. Homofile ble gitt skylden for negativ samfunnsutvikling, på linje med andre grupperinger som man under Andre verdenskrig valgte å «bli kvitt» ved å ta i bruk konsentrasjons/døds leirer. Vi har vært, og er straffeforfulgt fremdeles i over 60 land i verden, hvorav 11 har dødsstraff som straffeutmåling. At mange av oss også kjente på skam over ikke å kunne oppfylle en mors ønske om å få barnebarn er bare en av de mange aspektene ved skammen som mange av oss har kjent på. Det var da man begynte å forske på homoseksuelle utenfor fengsler og mentalsykehus i USA at man oppdaget at homofile var like normale og unormale som alle andre, at diagnoselisten ikke lengre hadde homoseksualitet som en mental forstyrrelse, og senere fjernet også som en somatisk lidelse. Det er ikke lenge siden 1982, men svært mye har skjedd på denne tiden.

Synden var det siste ordet som forsvant, men som ennå ikke har forsvunnet helt. Også i dag er det miljøer som oppfatter fem bibelvers som så tydelige, at man velger å karakterisere både homoseksuell adferd og legning som noe «syndig». Dette til tross for at termen «homoseksuell» ble brukt for første gang i en bibeloversettelse (King James) i 1946, og ikke nevnes i det hele tatt i nyere oversettelser, kun «menn som ligger med menn eller lar seg bruke til dette». I Norge het det «bløtaktige eller de som synder mot naturen» fram til 1978.

Når en nytestamenter skriver en bok som også er ment som en oppsummering av en utvikling som har vært i Den norske kirke, kunne man forventet at det var nettopp bibelteologien som var selve hovedargumentet for en bok om kirken og homofile. Det er det ikke. Riktignok er bibeldebatten gitt et kapittel, men det framstilles nesten som om denne kompliserte lesningen som tolkning av bibelens få utsagn av noe som kan handle om (med ett unntak i Romerbrevet 1), menns valg av å utføre seksuelle

handlinger med andre menn, passer best for spesielt interesserte. Denne prioriteringen passer med Halvor Moxnes sitt prosjekt som ikke først og fremst er å diskutere bibelteologi inn mot en kirke som var preget av *«en bokstavelig forståelse av Bibelen, som mange brukte som fundament for sine verdier»*.

Det Halvor Moxnes gjør i sin bok er å ta for seg hvordan ikke bare kirken, men også samfunnet og lovgiver og det politiske klima har endret seg. Det er større linjer enn bare ensidig moralske problemstillinger som hentes fram. Det er like mye praktiske i kombinasjon med en samfunnsutvikling som i større grad har fokusert på enkeltindividets rettigheter og en mye bredere forståelse for hva rettighetskamp kan være og har blitt.

Det er skrevet mange sider og avhandlinger siden jeg, i 1984 begynte å forholde meg til teologisk litteratur med andre løsninger enn bare avvisning av de følelsene som jeg som tenåring måtte kjempe med for å anerkjenne. Det var først og fremst møtet med meg selv, og en forelskelse som var gjensidig som forandret mitt liv, ikke teologi, ikke kunnskap fra nettet (det fantes da heller ikke). Lærebøker om ungdom og seksualitet fortalte at *«mange gutter kan i tenårene føle at de har følelser som de lurer på er homoseksuelle, men for de aller fleste går dette over»*. Det gikk ikke over. Og det var mitt liv og mine valg det skulle handle om.

Nettopp dette, betydningen av hva enkeltpersoner og våre erfaringer har betydd for den utviklingen som har vært i samfunnet, er noe jeg savner i Moxnes' bok. Ikke for at jeg selv eller noen bestemte enkeltpersoner skulle hentes fram, men den betydningen våre fortellinger har kunnet bety i det offentlige rom når vi har valgt å stå fram. For det er, slik jeg vurderer det, nettopp gjennom enkeltmennesker over det ganske land, som trosset «flertallet» og «forventningene», at den største endringen har skjedd. Endringen kan ikke forklares uten disse fortellingene; alle de enkeltmenneskene som våget å stille seg fram og fortelle om sin kjærlighet og vise den fram, for å synliggjøre ønsket om partnerskap da partnerskapsloven var oppe til diskusjon, for å utfordre kirken da den ikke anerkjente kallet til å gå inn i vigslede stillinger i 1995 og 1997 for oss som var i partnerskap,

da partnerskapet ble omgjort til ekteskap i 2009, og mange ikke forstod hvorfor ikke også kirken kunne vie likekjønnede, som det nå ble hetende når to av samme kjønn elsket hverandre og ønsket å leve sammen.

Betydningen våre historier og alt som mange har gjort for å «komme ut av skapet» kunne derfor Moxnes viet større oppmerksomhet. For det er også min fortelling og mitt liv denne boken handler om, ikke bare de store linjene som Moxnes med klar og tydelig penn formidler på en utmerket måte, og gjør at boken bør bli obligatorisk pensumbok i nyere norsk kirkehistorie. Få samtaler og diskusjoner har fått så omfattende behandling i kirkelige organer som nettopp «homofili-saken», og få enkeltsaker har vel skapt større endringer i holdninger og praksis enn nettopp holdningen til homoseksualitet.

På en måte var det denne boken vi skulle hatt da vi diskuterte i kirken fra 1993 og framover, men den kunne ikke skrives da. Det blir vel som da jeg skrev *«Jeg slipper deg ikke før du velsigner meg»* i 1996 i NNK, og argumenterte for at man enkelt kunne ta i bruk det gjeldende ekteskapsritualet for vigsler også av likekjønnede parr, og argumentene ble framstilt som «ekstremt radikale». At kirkemøtet vedtok felles ekteskapsritual i 2016, med noen av de samme argumentene, forteller egentlig bare hva 20 år gjorde med holdningene som ledet fram til flertallets beslutninger da.

Når jeg likevel vil fastholde at den var denne boken vi skulle hatt, som kanskje kunne fått større fortgang i det som ble en seig, lang og ganske utmattende samtale og debatt, som jo hele tiden har handlet om at noen andre har fortalt oss hvordan vi skulle handle, så handler det om perspektivet; hva som er viktig. Hvilke momenter som har betydning når man skal ta valg – også moralske valg. Kirkens tale blir aldri til i et vakuum. Den kan aldri være helt intern. Vi er prisgitt å være deler av noe som er større enn oss selv. Da tenker jeg ikke på den verdensvide kirke, men på samfunnet og de utviklinger som finner sted, som også vi som kirke må forholde oss til. Språket endrer seg, og bibelen må oversettes på nytt. Forutsetningene endrer seg, og vår legitimitet

som kirke blir utfordret. Nettopp denne innsikten synes jeg gjennomsyrer Moxnes bok og hans analyse av hva som har skjedd, ikke bare i kirken, men også med holdninger til familien og samliv, som åpenbart har vært med å bidra til at boken nå kunne skrives og oppsummere det som også ble «mitt liv».

Avslutningsvis må jeg komme med en innrømmelse: Jeg hadde nesten glemt hvor ille det var i den offentlige debatt på 70-, 80- og 90-tallet. Derfor er det en bok som også minner meg på hvor viktig det er å fortelle historien, for ikke å glemme den. For kampen er ennå ikke vunnet. Det er fremdeles noen som må si: «Jeg slipper deg ikke før du velsigner meg». Derfor er dette en viktig bok som fortjener å bli lest og tatt på alvor, også for tema som ennå trenger dypere innsikt. Teologi er ikke vitenskap med to streker under svarene. Teologi er å ta livet på alvor. Takk for Halvor for en bok som oppsummerer hvorfor det fremdeles trengs nye perspektiver.

Marte Holm Simonsen
prostiprest i Hamar domprosti
ms696@kirken

Siri Sunde
pensjonist
sirisunde58@gmail.com

Mellom kirken og kjærligheten – en samtale med Siri Sunde

Siri, tusen takk for en veldig fin leseopplevelse! Jeg har nettopp lest boka di «Mellom kirken og kjærligheten» (Pitch Forlag, 2024), og den var overraskende morsom. Midt iblant fortellinger om tunge perioder og en ganske tøff kamp, så kommer det stadig små gullkorn. Hvordan var det å skrive bok om dette?

Jo, det var veldig fint. Jeg har tenkt i mange år at jeg hadde lyst til å skrive. Men da jeg var i full jobb, syntes jeg det ble tungt. Og da jeg ble pensjonist, så var det så deilig å ikke ha noe hengende over seg. Men da jeg fikk gjort det, så var det både veldig spennende og tøft å dukke ned i historien. Jeg liker jo å skrive, så det kjennes som en lettelse at jeg har gjort det.

Du ble landskjent som den første presten i Norge som inngikk partnerskap og beholdt jobben. I boka skriver du mye om et løfte som Rosemarie Köhn ba deg gi da du be ansatt som vikarprest i Hamar bispedømme, om at hvis du skulle inngå partnerskap, skulle du være lojal mot kirkens ordninger om samliv. Og da du og Eleanor inngikk partnerskap i 1997, fikk hele Norge følge med på om du likevel fikk fortsette i jobben.

For meg som er født i 1990, vokste opp i Hamar og leste om deg i avisene som barn, var det jo litt stort da jeg plutselig fikk hilse på deg på en kirkekaffe i studietiden. Du var «kjendis» da jeg var barn, selv om jeg forsto veldig lite av det som sto i avisene. Hvordan har det vært å være Siri Sunde-saken i så mange år?

Da det stormet som sterkest, da var det sånn at jeg kunne gå til postkassen og hente avisen, og så sto det et eller annet om meg med svære bokstaver. Da hendte det at jeg knep meg i armen og sa til meg sjøl: Dette handler egentlig bare om Eleanor og meg. To damer som er glad i hverandre og bor her i Torpa. Det var absurd.

Jeg var ikke forberedt inni meg på hvordan det ville bli når partnerskapet ble kjent. Jeg var forberedt på at det ville bli en storm rundt det som på den tiden var *homofilisaken*. Den var jo mye større enn meg. Men jeg var ikke forberedt på at fokuset skulle bli på at jeg var en løftebryter og en løgner. Og at vi skulle ha gjort dette for å sprenge kirken innenfra.

Det var i alle media og alle steder, og alle hadde en mening. Livet mitt var blitt «Siri Sunde-saken». Gjennom årene har jeg på en måte vent meg til det. Levd med det og akseptert det.

Men hele tiden har det vært veldig viktig for meg å holde fast i meg og oss. At det dypest sett handler om kjærligheten og å få være den en er. Så har årene kommet, jeg har fått avstand til det, og stormen har stilnet. At det var tøft. Men til tider kan jeg kjenne at jeg også er stolt.

Historien er jo også større enn oss. Selv om jeg var den første åpne lesbiske presten som inngikk partnerskap og fikk beholde i jobben etterpå, så var det folk før også som hadde kjempet.

Jeg har på en måte alltid vært i miljøer der jeg har visst at når det gjelder kirkens holdning til homofile, så tok kirken feil. Jeg studerte kristendom på Universitetet i Bergen på slutten av 70-tallet, og der var det jo et veldig sterkt miljø. Vi studerte homofilisaken og mange andre aktuelle spørsmål, og jeg kalte meg tidlig feminist. Og da jeg begynte å studere igjen på 90-tallet, etter å ha jobbet som kateket i mange år, og egentlig holdt litt nede den lesbiske siden, så kom jeg på TF og ble med i Åpen kirkegruppe, og i det som litt galgenhumoristisk ble kalt *Lukket kirkegruppe* på TF. At Halvor Moxnes, læreren vår, også ble med i den gruppen, det betydde utrolig mye.

Å være en del av et miljø har vært kjempeviktig. Vi jobbet på mange plan for aksept og for åpenhet, og for det som da ble kalt homofilt samliv. Vi gjorde det i LLH, i FRI, som det heter nå, og i Åpen kirkegruppe. Men det handlet dypest sett om å få lov å leve det livet man har fått, så helt som mulig. Slippe å skjule seg.

Vi var dessuten i Åpen Kirkegruppe bevisste på at vi hadde noe positivt å bidra med. Ikke bare 'kjære vene, la oss få lov å være

som alle andre', men at vi som homofile og lesbiske hadde noe nytt og friskt å bidra med, både når det gjaldt bibeltolkning og rett og slett samlivet. En måte å organisere samlivet, med verdier som ikke hadde som utgangspunkt de tradisjonelle kjønnsrollene.

Det er veldig tankevekkende at det som i dag heter Skeivt Kristent Nettverk, og som samler veldig mange fra frikirke-miljøene, står i mye av det samme nå, som vi gjorde for tretti år siden.

Halvor Moxnes er jo også blitt intervjuet i dette nummeret, og har blant annet fortalt litt om da han kom ut av skapet. Var det stor forskjell på å stå fram lesbisk kvinne eller homofil mann, tror du?

Gjorde det en forskjell at det var en kvinne som gikk foran og ble første åpne homofile prest i partnerskap?

Historisk sett har det nok vært enklere for to kvinner å være sammen. Da har man kunnet tenke at de var gode venninner. Det samme året som oss, var det også en kantor på Tjøme som inngikk partnerskap. Gunvor Fjellheim og Reidun Flaaten. Gunvor var ansatt av fellesrådet, altså i en ikke-vigslet stilling. De hadde levd sammen på Tjøme i 17 år. Gunvor var kantor, og Reidun i menighetsrådet og i trosopplæringen og mye annet. I 1997, gav Kirkemøtet en liten åpning for at personer i ikke-vigslede stillinger kunne leve i partnerskap, hvis det var greit lokalt. Og de hadde levd sammen i 17 år, og alle visste det, så de regnet jo med at det var greit lokalt. Så viste det seg at det ble en forferdelig makthistorie ut av det.

Det jeg skal frem til, er at en i menigheten der, som kjente de to damene godt, hadde sagt at «så lenge det ikke var partnerskap, så kunne vi late som det ikke fantes». Da kunne de altså tenke at de bare var to venninner.

Ja, jeg har inntrykk av at i gamledager så var det nesten frommere å være to venninner som bodde sammen.

Ja, det er mange historier om det, i flere av de kristne organisasjonene. Om det var lettere for kvinner enn for menn å stå frem, vet jeg ikke, men det var nok enklere å leve skjult som to kvinner sammen.

Altså, enklere og enklere, i betydningen å ikke bli sett for den en egentlig var. Men jeg har mange ganger tenkt på det at da vi inngikk partnerskap og bodde i Torpa, og det var to kvinner i presteboligen, er det mulig at det var «enklere» for mange, enn om det hadde vært to menn. Men for å si det sånn… Gjennom årene så var det ikke bare enkelt for noen. Det var vanskelig på forskjellige måter, vil jeg si.

I studietida bidro du i ei bok om lesbiske i kristne miljøer, og det anonyme intervjuet ditt fikk overskrifta «Eg håpar eg rekk å bli ordinert mens eg bur åleine». Hvordan var det å være student i den situasjonen?

Det var jo sånn på TF da vi studerte på 90-tallet, at alle visste at hvis du var singel, så kunne du bli ordinert. Men var du sammen med noen, så kunne du ikke. For legningen, det var på en måte greit, den kunne en ikke noe for. Men praksis, altså sex, det var synd. Noen av oss sa at vi kunne komme til å måtte velge mellom kirken og kjærligheten, mellom prestetjeneste og samliv.

På den tiden var jeg fortsatt aleine. Men jeg levde jo med en stor, ny klarhet inni meg. Og det var at jeg visste veien videre. Jeg visste at jeg var lesbisk. Jeg ble åpen som lesbisk i den tiden på TF, og sa det til meg sjøl og andre. Og så visste jeg at jeg skulle bli prest. Det ga en egen trygghet.

Studiet var fantastisk, og det var fint å være student igjen etter mange års jobb. Det var godt å være del av et større miljø. Vi opplevde å skape ny teologi i «Lukket kirkegruppe», som vi praktiserte i Åpen kirkegruppe, uten at miljøet på TF ellers var veldig interessert i det. Men «alle» var jo positive til homofilt samliv, og det var kjempeviktig. Så det var en blomstringstid.

Etter hvert ble Eleanor og jeg sammen, men vi bodde ikke sammen. Og merkelig nok, noe som jeg kanskje aldri helt kommer til å forstå, det er at inni meg så har jeg alltid trodd at det ville ordne seg. Jeg kan ikke helt forklare det. Som jeg sa i sted, så har det mange ganger vært knalltøft. Men jeg har alltid visst at kirken tok feil. Og jeg har jo også alltid visst at det var så mange flotte og viktige personer som mente det var rett. Jeg har alltid trodd at den tanken ville seire.

Du hadde ikke noen plan B da det sto på som verst?

Nei. Jeg har sett i dagbøker og brev, og en gang skrev jeg fortvilet: «Selv om Rose skulle si ja til at jeg får jobben igjen, så vet ikke jeg om jeg orker å jobbe som prest etter dette».

Jeg var jo kvalifisert til å undervise i skolen, både i engelsk og religion. Men jeg hadde ingen konkret plan B. Etter de avtalene jeg hadde gjort, så skulle jeg slutte som prest hvis jeg inngikk partnerskap. Og jeg skrev oppsigelsen inni hodet, og på papir. Men noe inni meg sa at dette er feil.

Jeg var i mitt ess, jeg var ordinert. Jeg visste veien. Jeg var en del av et lokalmiljø hvor jeg trivdes. Jeg visste at jeg var en god prest, og kunne bli enda bedre. Så jeg kunne bare ikke si opp fordi jeg hadde møtt kjærligheten.

Og den vissheten, eller staheten, eller hva det er, den var med meg den gangen på studiet òg. Mange sa, «Ja, men hvorfor slutter dere ikke med dette når dere vet hva kirken mener?» Og det var jo noen som gjorde det òg, som sluttet på studiet. Noen levde skjult. Og samtidig så fortsatte vi trøstig med studier og framtidsdrømmer. Men det var jo fordi at det var livet.

Jeg ble ordinert før vi ble samboere eller inngikk partnerskap. Ordinasjonen min ble oppsummert veldig flott i Vårt Land, med overskriften 'Stor fest da Siri ble prest'. Sånn som vi ble omfavnet! Åpen kirkegruppe var til stede med over 40 stykker i Åmot kirke den dagen. Min far hilste på Eleanors foreldre for første gang, og fortalte det gledesstrålende på kirkekaffen, med biskopen til stede. Han tenkte ikke en gang på at det var kontroversielt! Det var en herlig, fantastisk dag!

Det som gjorde en forskjell for oss og i vår tid, det var Rosemarie Köhn. At Norges første kvinnelige biskop kom, og at hun fra starten av var den hun var, og forkynte på den måten hun gjorde, slik for eksempel Sevat Lappegard har skrevet om: Folk gjenkjente evangeliet gjennom Rose. At hun hele tiden signaliserte det at det ikke var forskjell på folk, at hun var positiv til homofile og lesbiske, og kjempet for meg. Det ble enklere både for mange å leve åpent, og det betydde mye for familiene våre og folk i hele landet.

Det er litt rart å tenke på i ettertid, at dere ble satt sånn opp mot hverandre i media. Og så viste det seg at dere var veldig på samme side.

Ja, det var veldig vanskelig. Jeg kan huske et møte i NKTF, der Hilde Raastad og jeg var invitert. Da var det flere som indignerte sa at «Hvordan kunne du gjøre noe slikt mot vår Rose?»

Jeg mener fortsatt at presteyrket er verdens fineste yrke, i hvert fall for meg. Jeg har jo vært prest i typiske folkekirke-menigheter. Det som skjedde etter at vi inngikk partnerskap, var at mange fra den tradisjonelle menighetskjernen trakk seg bort, de ville ikke bruke meg som prest. Men vi måtte jo velge menighetsråd, og kirkelivet skulle jo gå videre. Så da kom andre til. Mange av de som egentlig alltid hadde vært i kirken, blitt døpt, konfirmert, gift, stilt opp på alt mulig, latt ungene sine døpes. Når Sevat Lappegard har skrevet om folkekirken, så har han blant annet brukt uttrykket at *folket tok plassen sin i folkekirken*. Det var en del av bevegelsen med Rose. Og lokalt skjedde det med oss òg.

Det var fantastisk å få jobben igjen etter halvannet års permittering. Og samtidig var det kjempetøft personlig. Jeg var på en måte en helgen for mange, og en kjetter for mange. På én gang. Og det å balansere, og å finne ut hvem jeg sjøl var i den tiden, det var ikke enkelt.

Jeg fikk hjelp av en klok veileder etter hvert. Men i den første tiden, og midt i stormen rundt partnerskapet, så var det å holde fast på det som var det aller viktigste. Eleanor og meg, at vi endelig bodde sammen, skapte vårt hjem, innredet vårt hus. Hun fikk jobb som flyktningkonsulent i kommunen, vi fikk venner, og fant plassen vår i bygda og kommunen. Folk i Torpa kjempet jo for å beholde oss. Det var underskriftskampanjer til støtte for meg som prest, og det var disse tingene som jeg kaller kjærtegn; folk som kom på døren og fortalte at «Vi støper lys hjemme før jul hvert år. Og her har vi fire lys som dere kan brenne i adventstiden i håp». Vi fikk molter på døren. Og så «tvang» de oss til å være med på alt mulig sosialt for at vi ikke skulle isolere oss; kor og revy og så videre og så videre. Jeg håper folk vil lese boken, der er det enda flere eksempler.

På en måte var det knalltøft, og på en annen måte så var det en stor, stor lettelse. At vi kunne inngå partnerskap, og kunne bo sammen trygt. Som man kan si i dag – Det skulle bare mangle. Men det var ikke sånn det var. Og det førte jo til at en propp gikk ut av systemet. Det skapte en presedens.

Og jeg hopper tilbake. Du spurte om jeg hadde en plan B. Det

hadde jeg ikke. Det var briste eller bære. Jeg visste jo at vi ikke ville stå på bar bakke uten tak over hodet, og jeg ville kunne få meg jobb og tjene penger igjen. Men det jeg visste, det var at jeg aldri ville gå til rettssak mot Rosemarie Köhn for å beholde jobben. Hun ville kanskje kunne gå til rettssak mot meg. Det var jo et scenario. Men det skjedde ikke.

Mye var tungt, men på den annen side så fikk jeg jo prinsessen og halve kongeriket. Det mener jeg fortsatt, at jeg fikk i pose og sekk. Jeg ble ordinert til prest. Jeg fikk beholde jobben og har hatt ufattelig mange rike yrkesår som prest. Og så fikk jeg oppleve kjærligheten, som fortsatt er der.

Jeg vet jo at dette har preget meg som prest på den måten at jeg har aldri kunnet ta prestetjenesten min for gitt. Og det at jeg var permittert i halvannet år, det gjorde jo at jeg ble på en måte utlevert. For selv om jeg ikke jobbet som prest, så var jeg jo presten. Vi bodde i presteboligen, og folk så på meg som prest. Og selv om det var mange som tok avstand, så var det som sagt en mobilisering i folk som gjorde at jeg som prest plutselig var i den posisjonen at jeg ble båret av menigheten. Jeg liker å tenke på dette som kjærlighetens rytme eller puls. At det handler om å gi og ta imot, og ta imot og gi. Ikke som et regnestykke der alt alltid skal gå opp, men at man er i begge roller. Og det fikk jeg oppleve i en menighet som tok vare på oss. Det er klart at det har preget og preger min måte å være prest på, og min forkynnelse.

Jeg ble pensjonist da jeg var 62, etter mange år i Torpa og på Brøttum, og en periode i Sagene. Men da var jeg sliten. For sliten til å fortsette. Derfor er jeg ikke sånn som spretter rundt og er vikar.

Det er hardt arbeid å gjøre nybrott.

Ja. Og en merker det kanskje ikke helt sånn alltid før det er over. Vi pendlet jo også i mange år. Eleanor tok videreutdanning som diakon, og så var det ikke jobb der vi bodde, men hun fikk jobb i Oslo. Og jeg hadde boplikt på Brøttum, og kunne ikke jobbe i Oslo. Det var mange som sa at «Ja, men du kunne vel jobbe i Oslo?» For da var jo alt forandret der. Men selv da Kari Veiteberg ble biskop, så var det ikke bare å hoppe inn i en søkeprosess der heller, med den historien og den ballasten.

Hva tenker du om veien videre? Hva er viktig at vi jobber med i dag?

Å holde historien levende! For det er jo en tendens til at i de miljøene der man har vokst opp med at dette er i orden, og det skulle jo bare mangle, at man tror at alt er greit for skeive i dag. Men det er viktig å se at det er mye subtil homofobi som foregår i Den norske kirke i dag også. Jeg har opplevd det personlig, når jeg har blitt bedt om å forrette for eksempel på Vestlandet i familiesammenheng. Og jeg hører jo også på andre. Jeg har vært mye rundt nå i forbindelse med boken, og har hørt eksempler på hvor store forskjeller det kan være for skeive rundt i landet

Mye av dette skjer i ly av utsagnet om at «Ja, men vi har jo to syn».

Kirken har to ekteskapsliturgier. Biskopene har bedt om unnskyldning for hvordan skeive har blitt behandlet av kirken. Jeg er av de som mener at unnskyldningen kom for kjapt. At det burde vært invitert til en bred prosess, eller en slags sannhets-kommisjon, der alle som ville, ikke bare kirkelig ansatte, fikk fortelle sin historie. Men unnskyldningen kom nå. Og da er det en fare for at man slår seg til ro.

Nå har man sagt unnskyld. Å si unnskyld forplikter. Kirken må ta et oppgjør med dette med de to synene. Svenska Kyrkan jobber med dette, og er kommet lenger enn oss. Og vi må komme til samme konklusjon som i spørsmålet om kvinnelige prester: At kirken har ett syn og én praksis. I dag har vi visstnok ett syn, men vi har flere praksiser.

Vi må jo kunne ha ytringsfrihet, selvsagt. Men man må ta et klart oppgjør. For uretten lever videre og rekrutteres i nye generasjoner. Vi ser det i samfunnet og i Europa og i verden, at skeive, og særlig transfolk, har dårligere kår. Det er et tilbakeslag. Og det kan fort skje i kirken òg.

Skeiv teologi, som det jobbes mye med nå, er også veldig spennende og viktig. For det er jo gått en hel generasjon siden vi drev på. Og mye nytt er kommet til.

En ting du forteller om i boka, er ubehaget ved karikatur-tegningene i avisa. Selv var jeg så vidt begynt på skolen da «Siri-Sunde-saken» var i alle avisene, og likevel husker jeg fortsatt hvor utrivelige mange av karikaturene var. Ingrid

Bjerkaas og Rosemarie Köhn opplevde jo mye av det samme, at utseendet ens blir gjort narr av, og at man blir kritisert for både å ikke være kvinnelig nok, samtidig som man helst skal være akkurat som en mann.

Hvis man skal gå foran som kvinne, da skal man være så ekstra perfekt på alle vis. Hva tenker du om det i etterkant?

Jeg husker tilbake at det var en forskjell på karikaturene. Lokalt tegnet Herb (Herbjørn Skogstad) for Oppland Arbeiderblad. Han var jo helt tydelig veldig på både Roses og min side. Så jeg opplevde ikke de tegningene som like gale. Men så var det andre avistegnere – de hadde liksom så mye å gasse seg i. Det var prest, det var lesbisk, det var overvektig. Jeg følte vel at hvis jeg hadde vært smellvakker, slank, og sett ut som en fotomodell, så hadde det kanskje vært enklere å tåle. En karikatur i seg sjøl er jo ikke nødvendigvis slem. Men jeg opplevde at i Herbs tegninger at fokuset var mer på urettferdigheten enn på meg. Han tegnet for eksempel biskopene som sto i kø på soverommet, med Aarflot i spissen, som skulle lette på dynen med bispestaven, mens det sto to par røde, høyhælte sko ved sengen.

Hva har vært viktig i din bibeltolkning når du har kjempa denne kampen?

Det var viktig å finne ut av dette med skillet mellom legning og praksis. At legning kunne til nød aksepteres, for en kunne ikke hjelpe for at en var sånn. Men det var ikke det samme å si som at man var skapt sånn. Skeive var ikke skapt i Guds bilde, homofili var et resultat av syndefallet. Og i denne diskusjonen så fant man jo alle bibelstedene som ble brukt til å begrunne motstanden mot homofili, og at homofile skulle leve i sølibat. Så i Åpen Kirke-gruppe og på TF ble det viktig å gjøre et bibelarbeid om disse såkalte vanskelige bibelstedene, for at folk skulle kunne forsvare seg mot alle som brukte disse aktivt.

Men det aller viktigste var bibelfortellingen, evangeliene og fortellingene om Jesus, og måten han behandlet de marginaliserte på og tok parti med den som var minst. Vi kjente oss igjen i frigjøringsteologien, både fra Sør-Afrika og fra Latin-Amerika. Vi identifiserte oss med noen av gruppene Jesus tok parti for, og vi utviklet en slags skeiv frigjøringsteologi på den tiden.

Vi prekte og vi leste fortellingene. Og så kjente vi igjen våre liv i Jesus sitt liv.

Og det var også slik Rose begrunnet det, da hun bestemte seg for å skjære igjennom all kirkepolitikken, og å bruke den makten hun sjøl hadde som biskop; å følge sin samvittighet, å si at hun ville at jeg skulle gå tilbake til stillingen min som menighetsprest. Det er så enkelt, på en måte, det dokumentet 'Sannheten tro i kjærlighet', der hun skriver at det viktigste er måten Jesus levde på og behandlet mennesker på.

Men noe jeg har undret meg over i ettertid, var at når det var så mange som intervjuet meg og som spurte om «alt mulig», at ingen problematiserte at det løftet om å ikke inngå partnerskap ble krevd. Og selv om Rose skrev i dokumentet da jeg fikk jobben igjen, at hun beklaget at løftet var avkrevd, så stilnet ikke kritikken.

Jeg har brukt mye energi på å jobbe meg gjennom skyldfølelsen og skammen i meg rundt det. Først at jeg var naiv og skrev under på det uten videre. Og så at jeg brøt et løfte jeg hadde gitt Rose. Og at menigheten fikk belastninger med alt rotet som ble rundt det, med vikarer og permisjon, splid og mye annet. Jeg kan fortsatt kjenne de følelsene. Men rasjonaliteten har innhentet meg. Jeg vet at jeg gjorde det jeg mente var best der og da når det gjaldt den underskriften. Jeg spilte ikke noe spill. Og det *var* urimelig, som Rose også skriver, at det løftet ble avkrevd. I ettertid kom det frem at det var Oslo biskop som sto bak, i et forsøk på å være samlende. Altså, det var et kirkepolitisk spill.

Dere ble jo selv anklaget for å være brikker i et kirkepolitisk spill?

Ja, det ble for eksempel skrevet om at Rosemarie Köhn ble trengt opp i et hjørne av disse to godt koordinerte partnerskapene, da Hilde Råstad og jeg inngikk partnerskap samme år. Konspirasjonsteorier oppsto, og de kom både fra innsiden og fra utsiden.

Det må ha vært en veldig uoversiktlig tid. Jeg tror det er litt for enkelt for min generasjon å glemme det. I dag føles det så selvfølgelig at fasiten er at homofile og lesbiske måtte få de

rettighetene de fikk. Og at selvfølgelig var du og Eleanor på riktig side, og selvfølgelig var de i Torpa som tok deres side, på riktig side. Men der og da var det en kamp, og dere visste ikke hvordan det ville gå.

Jeg blir rørt over at du sier det sånn. Og det er jo også litt av begrunnelsen for at jeg skrev boken. Det har også noe å gjøre med mine egne nieser og nevøer som er på din alder. De har jo vokst opp med oss tantene. Da boken kom ut, sa en av de: «Ja, men herlighet, dette visste jo ikke vi da vi var på påskeferie hos dere i Torpa og grillet pølser i peisen, fordi det var så dårlig vær ute». Men grunnen til at jeg hadde fri hele den påsken, var jo at jeg var permittert fra stillingen min. Og det var akkurat sånne ting som gjorde at vi sto og står på beina. At vi var tanter. Og vi hadde vårt liv og våre familier og våre venner. Og ikke minst hverandre. For det var jo det det handlet om, at vi endelig bodde sammen, og kunne skape vårt liv sammen.

Og så er det jo en faktor til. Vi var 39 da vi inngikk partnerskap, og nå nærmere 70, og vi er den første generasjonen som hadde noen som var eldre enn oss å se opp til. Vi hadde Kim Friele og Wenche Lowzow, som var åpne lesbiske. Halvor Moxnes har jeg allerede nevnt.

Og vi visste jo at selv om våre liv og mine valg hadde kirkepolitiske konsekvenser, så var ikke våre liv en sak eller en kirkepolitikk. Dypest sett handlet det om kjærligheten. Å kunne leve sammen offentlig. Kunne ordne livet vårt offentlig i partnerskap. Være hverandres pårørende. Feire det med familie og venner. Alt man kunne ta for gitt hvis en var mann og kvinne. Så da partnerskapsloven kom, så var det enormt sterkt.

Det har vært veldig fint å lese om. Jeg syns det er kjempebra at du har skrevet boka. Det er jo en biografi som virkelig trengtes å skrives, og jeg er glad det ble en selvbiografi.

Som du er inne på i begynnelsen, boken er ikke en elendighetsbeskrivelse. Jeg ville snakke sant om det som skjedde, og jeg ville fortelle det fra mitt ståsted. Det er jo en selvbiografisk fortelling. Jeg ville fortelle om livet mitt sånn som det ble. I det hører det jo òg med all gleden. Og ikke minst humoren. Og først og fremst ville jeg det skulle være en fortelling om kjærligheten.

Imago Dei eller Imago AI?

Teologiske perspektiver på bruk av kunstig intelligens i kirken

Jervell- og alumniseminar
28. oktober 2026 09:00–17:00

Kunstig intelligens (KI) eller Artificial Intelligence (AI) gjør seg gjeldende på stadig flere områder i samfunnet. Verken kirken eller teologien er unntatt fra dette. Det er nå fullt mulig å be ChatGPT om å svare på teologiske saksopplysninger, gi fortolkninger av bestemte tekster og situasjoner, og endatil skrive prekener og andakter som i alle fall tilsynelatende er ok. Også pave Leo XIV har nå kommet med en encyklika om kunstig intelligens.

Men hvor kommer ChatGPTs tekstmaterialet fra? Ved nærmere ettersyn har mange teologer og forskere påpekt at KI mates av evangelikale amerikanske teologer. Hvor har det for eksempel blitt av vår spesifikt lutherske og nordiske tradisjon? Og hvor har maktkritikken og minoritetsperspektivene blitt av? Er det mulig å ta KI i bruk på en teologisk forsvarlig måte? Og kan vi bruke det som et arbeidsredskap uten å skamme oss?

Teologiske og etiske spørsmål og problemstillinger står i kø, og tiden er mer enn moden for en grundig samtale om fordeler og ulemper ved bruken av KI i teologi og kirke.

Årets seminar koster kr 700 inkludert kaffe, lunsj og middag. Hvis du ikke skal delta på middagen koster seminaret kr 400. Påmeldingsfristen er 12. oktober 2026.

Meld deg på her

Program

09:00 Registrering

09.30 Åpning
Merete Thomassen

09.45 Att använda och att inte använda AI i predikoförberedelser
Rikard Roitto, professor ved Enskilda Högskolan i Stockholm

10:45 Pause

11:00 Ansvarlig bruk av samtaleroboter - hva betyr egentlig det?
Leonora Bergsjø, førsteamanuensis ved Høgskolen i Østfold

11.30 Vad är en människa? Om mänsklig respektive artificiell intelligens
Ola Sigurdson, professor i systematisk teologi, TF

12.00 Erfaringsdeling: **Julie Sundal**, **Sophie Lazar** og Kristian Kvalem deler erfaringer om bruk av KI. Samtalen ledes av **Benjamin Isachsen**

12.45 Lunsj

13.45 Ordet i mitt kött: om kroppslighet och Gudsmöte i förkunnelsen
Gustaf Henriksson, PhD-stipendiat og homiletikk-lærer, TF

14.15 Når KI blir arbeidsverktøy i kirken: Rammer, ansvar og dømmekraft
Kristin Bergsager Westermoen, virksomhetsarkitekt i Kirkerådet

14:45 Pause

15.15 Preken mellom kunstig og kreativ intelligens
Carl Petter Opsahl, førsteamanuensis ved MF vitenskapelig høyskole

16.00 Samtale

17.00 Middag

Tekstgjennomganger

Leo Kornelius Stadskleiv Torbjørnsen
student ved Det teologiske fakultet, UiO
leokt@student.teologi.uio.no

20. søndag i treenighetstiden

11. oktober 2026

1 Sam 18,1–4 Jonathan slutter pakt med David
Hebr 13,1–3 Søskenkjærlighet og gjestfrihet
Joh 11,1–5 Jesu venner i Betania

Hva innebærer det egentlig å elske noen? Temaet for dette nummeret har vært kjærlighet og det gode og det vonde ved det å elske noen. Ofte følger det vonde av at kjærlighet sjelden skjer upåvirket av ytre omstendigheter. Dagens tre tekster sentrerer seg rundt denne tematikken. Ingen av tekstene legger skjul på at det å elske noen kan være vanskelig å forholde seg til, men de løfter likevel frem viktigheten av å navigere livet etter det.

1 Sam 18,1–4: Jonathan slutter pakt med David

Flere forskere har spekulert i hvorvidt forholdet mellom Jonathan og David er et homofilt kjærlighetsforhold.[1] Det er mye som tyder på det. Frasen «ble Jonatan nær knyttet til David» kan det også oversettes, «Jonathans sjel/liv (נֶפֶשׁ) ble bundet med Davids sjel/liv». Det står at Jonathan «elsket (וַיֶּאֱהָבֵהוּ) han som sitt eget liv». Frasen gjentas i 20,17, men da med substantivet אַהֲבָה med rot i verbet אהב. Substantivet brukes flere ganger i Det gamle testamentet for å omtale kjærlighet mellom elskere (1 Mos 29,20; 2 Sam 1,26; 13,15; Ordsp 5,19; Høys 2,4, 7; 3,5; 5,8; 8,4, 6; Hos 3,1). Når HALOT skriver at ordet kan betegne kjærlighet mellom venner, er det kun relasjonen mellom Jonathan og David de

1 J.E. Harding, "David and Jonathan, Story of." in: *Encyclopedia of the Bible and Its Reception*. Vol. 6. (Berlin: de Gruyter, 2013), 256–270. Michael Fieger, "The Relationship Between Jonathan and David from the Perspective of the Vulgate," *Vulgata in Dialogue* 9, (2025), 7.

henviser til.[2] Her åpner ikke leksikonet HALOT for muligheten av homofile kjærlighetsforhold i GT, da det eneste tilfellet ordet brukes om kjærligheten mellom to av samme kjønn er mellom Jonathan og David. David selv sammenlikner også denne kjærligheten med den fra kvinner, noe David ikke var ukjent med når han i sorg over Jonathans død skriver at hans kjærlighet overgår den David har fått fra kvinner (2 Sam 1,26).

Kjærligheten fra Jonathan til David blir ikke portrettert negativt. Et kjennetegn ved den deuteronomistiske tradisjonen, som også går gjennom Samuelsbøkene, er dens skepsis til monarkiet (5 Mos 17,14–17; 1 Sam 8,7). Selv om dette oftest knyttes til Salomon og de påfølgende kongene, er Samuelsbøkene også kritisk til David. Spesielt hans kjærlighetsliv. Kjærligheten mellom Jonathan og David, derimot, blir ikke skildret negativt.

Hvorvidt de hadde et homofilt forhold og hva forfatterne måtte mene om det, er ikke spørsmål denne teksten vil svare på. Derimot forteller den om hvor sterk kjærlighet som oppstår når en knytter sitt liv til en annens.

Hebr 13,1–3: Søskenkjærlighet og gjestfrihet

Den kjærligheten vi finner i Hebreerbrevet er helt avklart en form for søskenkjærlighet. Ordet φιλαδελφία i v.1 er en sammenknytning av φίλος, som kan oversettes 'kjærlighet', og ἀδελφία for 'søsken'. Det er et familiært uttrykk som får en sentral plass i de tidlige Jesus-etterfølgernes fellesskap. Paulus oppfordrer sine fellesskap til å elske sine søsken som Gud selv har lært dem (1 Thess 4,9) høyere enn en selv (Rom 12,10). For Peter er det en helt naturlig følge av det fellesskapene tror på. Sannheten kjennetegnes av at den skaper søskenkjærlighet (1 Pet 1,22) og sann gudsfrykt vil lede til søskenkjærlighet (2 Pet 7,7). Menighetene var ikke bare interessefellesskap eller trosfellesskap, men familier. Dette likner på flere av antikkens kult-fellesskap, hvor tilhørerne var barn av kultens gud, og dermed i slekt.

2 De viser også til noe bruk i Ordspråkene, men her fremstår kjærligheten mer konseptuell enn konkret. Ludwig Koehler and Walter Baumgartner, *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*, Revised ed., ed. Walter Baumgartner et al. (Leiden: Koninklijke Brill NV, 2000), 18.

Det som skiller menighetene ut, var at tilhørigheten ikke var betinget av etnisitet. Dermed var de familier uten blodsbånd.

Når forfatteren av brevet oppfordrer til søskenkjærlighet, tenker han ikke primært på en følelse, men en kjærlighet som et uttrykket i de konkrete handlingene gjestfrihet (v. 2), omsorg ovenfor de fengslede (v. 3a) og de som er mishandlet (v.3b). Gjestfriheten (φιλξενίας) er noe forfatteren oppmuntrer menigheten til å utvise alle (v. 2). Han begrunner dette i at hebreerne plutselig kan ha hatt engler på besøk. Både vers 2 og 3 minner om en tilsvarende oppmuntring fra Jesus i Matt 25,36, bare at identifiseringen av de lidende med Jesus er byttet ut med engler og deres egen kropp. For mange i denne menigheten er det ikke usannsynlig at de enkelt kan identifisere seg med de mishandlede og fengslede. I 10,34 skriver forfatteren at de allerede har lidd med de som sitter i fengsel. Dette er kanskje en referanse til en slags fengselstjeneste, eller at deler av menigheten selv har vært fengslet. Tre ganger oppmuntrer forfatteren til utholdenhet i møte med motgang (6,12; 10,36; 12,1). Dette, sammen med bruken av ordet kropp (σῶμα) i 11,3 taler for at fengslingen og mishandlingen av deres neste er noe de selv har kjent på.

Joh 11,1–5: Jesu venner i Betania

I dagens evangelietekst er det den tilsynelatende kontrasten mellom Jesu kjærlighet og handlinger som står frem. Dette bunner ut i hvordan Lasarus lidelse og død blir gitt et større formål.

> «Denne sykdommen fører ikke til døden, men er til Guds ære (δόξης τοῦ θεοῦ). For ved den skal Guds Sønn bli herliggjort (δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ)» (11,4b)

Lasarus' sykdom er til Guds ære, gjennom herliggjørelse av Sønnen. Denne herliggjørelsen viser til hvordan Jesus senere skal vekke opp Lasarus fra døden, og dermed tydeliggjøre sin identitet. Jesus er Guds sønn, og mirakelet er fra Gud. Men hvorfor må Lasarus lide for dette? Til nå, ifølge Johannes, har Jesus gjort en rekke tegn som tydeliggjør hans identitet. Marta problematiserer også dette senere i kapittelet:

> Da Marta hørte at Jesus kom, gikk hun for å møte ham. Maria ble sittende hjemme. Marta sa til Jesus: «Herre, hadde du vært her, var ikke broren min død. (v. 20–21)

For den sørgende Marta er det brorens lidelse og død og familiens sorg som sitter fremst. Og Jesus, som hun vet at kunne gjort noe med det, og som hun vet elsket Lasarus, gjorde ikke noe med det.

Vekkingen av Lasarus skiller seg fra de andre tegnene ved at den utløser evangeliets vendepunkt. Etter at Lasarus blir vekket, oppstår det en splittelse blant jødene, da noen kommer til tro, mens andre gjør ikke (v. 45). Denne splittelsen i folket bekymrer overprestene og fariseerne i Rådet, som er redd for at den vil føre til uro under høytiden. Dermed tiltar forfølgelsen av Jesus, nå med politisk motivasjon og kraft. Det er denne forfølgelsen som fører til korsfestelsen, og deretter til oppstandelsen. Vekkingen av den døde Lasarus er dermed utløsende for at Jesus selv skal dø og kan oppstå.

Det ligger derfor mer i utsagnet til Jesus i v. 4b. Herliggjørelsen følger ikke bare av selve tegnet, men den skjer også på korset. At herliggjørelsen gjelder Jesu død og oppstandelse, blir tydeligere gjennom de neste kapitlene (12,16, 23, 28; 17,1, 4, 5). Og som ellers i evangeliet forstår ikke Jesu nærmeste hva han mener. Disiplene skjønner ikke hvorfor han må til Judea (11,6), og Marta beskylder han for å komme for sent (v. 21).

Jesu kjærlighet for sine nærmeste fremheves av dette større perspektivet. Forfatteren trekker frem to ganger at Jesus elsket Lasarus. Først gjennom budet fra Marta og Maria (v. 3), og gjentatt av fortelleren (v. 5). Og Jesus bestemmer seg umiddelbart, drevet av kjærlighet, for å dra til Judea. Men leseren som har begynt å kjenne Jesus' handlingsmønster, forstår hvorfor han likevel venter to dager. Hans «time er ikke ennå kommet» (2,4; 7,6, 8; 8,20). Kjærligheten og viljen til å gjøre sin Fars vilje er sentralt for Jesus, og vi kan se for oss at han selv slites over å måtte vente. Når han endelig får fri sine venner fra sorgen og skal vekke Lasarus, gråter han. Kanskje av glede over å få fri sine venner fra sorgen, og kanskje også av sorg og redsel over at nå er

«hans time kommet». For graven som Lasarus nå kommer ut av, er den han selv snart skal inn i. Og de han elsker, skal han snart forlate (13,1).

Arild Vøllestad
prest og pensjonist, Stavanger
arild.voellestad@gmail.com

21. søndag i treenighetstiden

18. oktober 2026

Jer 29,4–7 Be til Herren for byen
Rom 13,1–7 Forholdet til styresmaktene
Matt 22,15–22 Gi keiseren hva keiserens er

Bakgrunn

Når folk i dag hører ordet skatt, vil mange tenke i retning av en rasjonell økonomisk dragkamp. Som rett nok kan være intens, jfr sist stortingsvalg. Men i vår tekst inneholder spørsmålet «er det tillatt å betale skatt til keiseren eller ikke?» først og fremst en religiøs dimensjon. Ja, dypest sett dreier det seg om den jødiske monoteisme og forståelsen av Israel som Guds utvalgte folk.

Kontekst

Alle synoptikerne plasserer stridssamtalen om skatt til Jesu siste besøk i Jerusalem, den som endte med hans arrestasjon og henrettelse. I kapittel 21 og 22 leser vi om konflikter med ulike deler av det jødiske establishment. Etter tempelrenselsen er det med «overprestene og de skriftlærde» (21,15), i spørsmålet om Jesu fullmakt er det «overprestene og folkets eldste» (21,21–23), etter lignelsen om vinbøndene og arvingen er det «overprestene og fariseerne», som konkluderer med «at det var dem han siktet til. De ville gjerne ha grepet ham, men de var redde for folkemengden…» (21,45f). Konteksten handler altså om fundamentale ting.

Ulike syn i det jødiske samfunn

Det var ulike syn på den romerske kolonimakten, og følgelig også ulike syn på å betale skatt til keiseren. Skatten var innført av den romerske feltherren Pompeius, etter erobringen av det hellige

land i år 63 f. Kristus. Den forhatte skatten ble blant folk flest et symbol på fremmedåket. I første omgang var ikke kritikken av selve skattenivået mest fremtredende, men under dårligere guvernører etter Jesu tid økte utsugingen (Hauken s. 64).

Mest radikale var selotene, som ville gjøre væpnet opprør mot romerne og opprette en jødisk, teokratisk stat. Disse mente at skattebetalingen stred mot det første budet og var en ettergivenhet for slaveri. Manntallet og skatteinnkrevingen under Quirinius i år 6 e. Kr var sannsynligvis bakgrunnen for opprøret ledet av Judas Galileeren som er omtalt i Acta 5,37.

Fariseerne var mer pragmatiske. De knurret saktens mot skatten, men betalte den, med den begrunnelse at den var Herrens tukt.

I den andre enden av skalaen hadde man saddukeerne, en tempelaristokratisk retning som tilpasset seg kolonimakten og betalte skatten uten motforestillinger.

Detaljer i vår tekst

v. 15 og 16 – de forrige stridssamtalene viste at Jesu motstandere ikke kom noen vei. Da Jesus dessuten hadde støtte fra folket, «gikk fariseerne bort og ble enige om at de ville fange ham i ord. De sendte disiplene sine til ham, sammen med herodianerne». *Pagideuein* betyr bokstavelig å sette opp en snare. Konfliktnivået i debatten synes med dette å være skrudd opp flere hakk.

Fariseerne var ikke en yrkesgruppe, men en retning i datidens jødiske samfunn. De kan beskrives som «en art broderskap, en lekmannsorden, eller en frivillig organisasjon» (Dahl s. 264). I kristen forkynnelse, delvis også i NT, fremstilles de ofte som kalde regelryttere. Men det er et fortegnet bilde, deres hovedanliggende var å ta Israels religion på alvor. I dette er de på linje med Jesus. Der det ble konflikt, var i lovtolkingsspørsmål.

Så når Jesus debatterer med fariseere er det ikke med religiøse ekstremister. Og på den tid da Matteusevangeliet sluttføres – la meg anta på 80-tallet – er fariseerne i ferd med å bli seierherrene blant de ulike jødiske grupperingene. For ved Titus sitt felttog i år

70 e.Kr ble tempelet i Jerusalem ødelagt og restene av den jødiske stat gikk til grunne. Dermed mistet øverstepresten, saddukeerne og de kongetro sine maktbaser, og fariseerne kunne organisere det som ble fremtiden, nemlig den rabbinske jødedom.

«Disiplene» i v. 16 kan sikte til skriftlærde som tilhørte fariseersamfunnet.

«Herodianerne» må ha vært en rojalistisk gruppe i Jerusalem som støttet Herodes-slekten, kanskje kombinert med en drøm om å gjenopprette Herodes den stores rike. De trenger ikke å ha tilhørt fariseerbevegelsen. Men felles for dem og fariseerne var en dyp skepsis til alle som ville gjøre opprør mot romerveldet - en god del av disse utgav seg som kjent for å være profeter eller Messias.

«Du bryr deg ikke om hva andre synes, for du ser ikke på person eller rang». De tilkjenner Jesus disse egenskaper, men som en del av snaren. Deres håp er at Jesus skal komme i klemma. Hvis han svarer ja, kan han avskrives som en sann Messias, hvis han svarer nei, kan han stemples som oppvigler og angis til romerne.

v. 18 «Dere hyklere, hvorfor setter dere meg på prøve?» At han omtaler sine motstandere som hyklere (*hyopokritai*) forekommer mange steder. Jesus, som herold for det innbrytende Gudsrike, er her definitivt ikke dialogisk i moderne forstand. Hans klare tale har sin bakgrunn i hans myndighet (*exousia*), slik at folk ble «forundret» (*ethaumasan*, v. 22 i vår tekst) eller «slått av undring» (*ekseplessanto*) etter Bergprekenen, Mt 7,28.

«Å sette på prøve» (*peirazein*) – her brukes samme ord som når Jesus fristes av djevelen, Mt 4,3.

v. 19 «De rakte ham en denar». I strid med det jødiske billed-forbudet var romerske mynter i omløp i nytestamentlig tid, og de hadde keiserens bilde og innskrift (mens for eksempel tempelskatten og gaver til tempelet måtte betales i jødisk mynt. Dette er bakgrunnen for pengevekslingen i tempelet som Jesus revolterer mot i kap. 21,12–13).

v. 21 «Så gi keiseren det som tilhører keiseren, og Gud det som tilhører Gud». Jesu svar her er uangripelig, og dessuten religionshistorisk viktig. Det oppfattes av hans motstandere som utslag av Jesu visdom, og «de ble forundret». De gav opp, iallfall foreløpig, «og de gikk sin vei».

Litt med tanke på vår tid

Spørsmålet om å betale skatt til keiseren omkring år 30 er del av et større tema; nemlig hvordan Kristi etterfølgere til alle tider skal stille seg til verdslige myndigheter. Svært mange kristne har levd, og lever i dag, under føydale eller diktatoriske forhold. Og troende både i GT og NT er også borgere i denne verden, jfr. oppfordringen til jøder i eksil i Babylon i Jer 29,5 «bygg dere hus og bo i dem».

Noe av det mest sensasjonelle som sies om forholdet til myndigheter i NT er formaningen til å «be for konger og alle i ledende stillinger» (1 Tim 2,2). Her dreier det seg om hedenske konger som tidvis forfølger de unge menigheter. Men i NT utbalanseres denne øvrighetspositivisme av Clausula Petri i Acta 5,29 «en skal lyde Gud mer enn mennesker».

I episteltekstен fra Romerbrevet 13 tar Paulus det for gitt at menighetens medlemmer betaler skatt. Her aner vi et ekko av vår tekst.

Jesus-ordet om skattens mynt er ikke en tidløs statslære, det er talt inn i en konkret jødisk kontekst. Men her ligger en kime til innsikt om at kristen tro og praktisk samfunnsstyring er to ulike dimensjoner ved tilværelsen. Nytestamentlig vurdert er det imidlertid en selvfølge at begge dimensjoner er underlagt Guds vilje.

Det er dette som mangler i dagens usalige blandinger av kristendom og politikk, både i amerikansk maga-variant og i russisk-ortodoks variant. Hvor ulike de enn er. Slike sammenblandinger hindrer at evangeliet kan bli lys og salt.

Den lutherske toregimentstenkning baserer seg ikke bare på vår tekst. Også den er bestemt av seinmiddelalderens historiske forhold. Den kan misbrukes til ukritisk øvrighetslojalitet, men det er ingen nødvendighet, jfr. den norske kirkekamp under okkupasjonen. En varig styrke ved toregimentslæren er at den kan forbygge at kristnes samvittighet bindes og trosbegrepet forkludres av det som reformatorene kalte «borgerlige saker». Her ligger viktige ekklesiologiske konsekvenser, ved at det kristne fellesskap har grunnlag for å tåle uenighet i politiske spørsmål.

Litteratur

Nils A. Dahl, *Matteusevangeliet del 2*, Universitetsforlaget 1965

Aage Hauken: Keiser, stattholder og galileer, *Aventura* 1988

Salmeforslag

555 – Gud, riv oss ut av tidens jag
738 – Noen må våke i verdens natt
726 – Menneske, du som har kunnskap//
740 – Eit lite barn voks opp til mann
601 – Som korn fra vide åkrer
611 – Du ber oss til ditt alterbord
371 – Om alle mine lemmer

Rosemarie Rustad Stakston
sokneprest i Nordre Ål menighet
rs722@kirken.no

Bots- og bønnedag

søndag 25. oktober 2026

Jer 18,1–10 Leiren i pottemakerens hånd
Rom 2,1–11 Menneskenes ansvar overfor Gud
Luk 13,22–30 Er det få som blir frelst?

Om bot og *nåden alene*

Gudbrandsdalsleden går gjennom det området jeg arbeider i som prest på Lillehammer. Når jeg skriver denne tekstgjennomgangen er det sommer, pilegrimssesongen pågår for fullt og daglig er det pilegrimer som vandrer på leden i retning Trondheim. I tusen år har målet vært det samme; å nå Nidarosdomen. Men utgangspunktet for å legge ut på en pilegrimsvandring har forandret seg i løpet av disse tusen årene. Å gå pilegrimsvandring har fått en ny renessanse de siste tiårene etter å ha ligget ganske så brakk her til lands i flere hundre år etter reformasjonen. De som går pilegrimsvandring nå, går det i hovedsak fordi de har et ønske om det selv, og hva man legger i både den ytre og indre reisen er egentlig opp til hver enkelt. Pilegrimene i dag kommer altså vandrende på sine egne premisser, slik var det ikke i tidligere tider i middelalderen. Da var pilegrimsferden gjerne en botsøvelse.

Bots- og bønnedag kommer bare noen få dager før reformasjonsdagen. Da Luther den 31. oktober i 1517 spikret opp de 95 tesene på kirkedøra i Wittenberg, lød første tese slik:

> *Da vår Herre og Mester Jesus Kristus sa: ‹Gjør bot› etc. (Matt. 4.17), så vil han at hele den kristnes liv skulle være bot.* (Luther, Martin: Luthers reformasjon s. 47)

Med pålagte pilegrimsferder, bønner og avlatsbrev mente Luther at boten lignet salg av frelse. Istedenfor å prøve å gjøre opp med Gud gjennom å gjøre bot på ulike vis, så skal hele livet vårt være en botsøvelse, sier Luther. Vi får Guds nåde ufortjent i gave. Vi blir ikke frelst ved noen botsøvelse. *Nåden alene – sola gratia!*

I vår lutherske kirke er det derfor lite snakk om botsøvelser. Men slik sporene av middelaldervegene til Trondheim var å finne igjen da pilegrimsvandringen fikk sin oppblomstring på ny, slik finner vi også spor av den kirkelige boten i vår samtid.

En søndag med navnet bots- og bønnedag er et eksempel på det. Fiolett, som er fargen denne dagen, erstatter de mange søndagene vi har hatt på rad med grønt som liturgisk farge i treenighetstiden. Tradisjonen med å lyse ut bots- og bønnedager finner vi både i Det gamle testamentet og i tidlig kirkehistorie. Folket skulle for eksempel samle seg til bønn og bot som svar på en naturkatastrofe eller ulykke. I 1950 ble dagen, her til lands, fast plassert søndag før allehelgensdag (Wirgenes, Mari og Paul Erik: Fra søndag til søndag, s. 305). Kirker markerer denne søndagen i ulikt omfang i gudstjenesten. Uten at jeg har noe tall på det, så er mitt inntrykk at noen menigheter har allment skriftemål i gudstjenesten, mens mange i hovedsak kun markerer det gjennom de tekstene som er satt opp for dagen. Som liturg har jeg ikke praktisert allment skriftemål under denne gudstjenesten, men jeg vurderer å innføre det. Jeg erfarer nemlig at mange i bunn og grunn liker at ulike dager i kirkeåret markeres og at trospraksiser, slik som det å skrifte, blir satt pris på.

Tekstene for bots- og bønnedag har som fellesbetegnelse at de handler om å bekjenne sine synder, og omtaler en nådig Gud.

Evangelieteksten innledes med et spørsmål til Jesus: *Er det få som blir frelst?* (Luk 13,23) Jesu svar røsker nok litt i en religiøs selvgodhet som kanskje var å finne hos de som stilte spørsmålet: om at *for akkurat oss* så er frelse noe helt selvsagt. Denne underliggende holdningen gir Jesus motstand ved å si at man må kjempe for å komme inn den trange døra. Mange vil forsøke, men ikke klare det, fortsetter Jesus. Det som er innenfor den trange

døra er Guds rike. Når Jesus forkynner snur han ofte ting på hodet. Slik er det også i denne teksten. Om hvem som skal få sitte til bords i Guds rike sier han avslutningsvis:

> *Fra øst og vest og nord og sør skal mennesker komme og sitte til bords i Guds rike. Da skal noen som er de siste, bli de første, og noen som er de første, bli de siste* (Luk 13, 30)

Hvem er *de siste*? Jeg tror kanskje Jesus sikter til den type mennesker vi hører om i andre bibelfortellinger som; sønnen som vendte hjem, den barmhjertige samaritan og Sakkeus. *De siste* var mennesker som hadde levd et syndefullt liv, og/eller som mange ikke likte at Jesus var sammen med. *De første* var de som med selvgodhet tenkte at de var bedre enn disse synderne.

Gud gjør ikke forskjell på folk – er ordene fra dagens brevtekst Romerbrevet 2,11. Det er flotte ord som avslutter en tekst med en formaning til menigheten i Roma, og til oss som leser den i dag, om å ikke dømme andre. Vi får høre at det er Gud som dømmer med sin rettferdige dom, og at Gud har uendelig stor godhet, overbærenhet og tålmodighet overfor oss mennesker. Guds godhet er noe som driver til omvendelse.

Et konkret tips til alle som arbeider med forkynnelse og salmer er boka «Stevnemøte med salmeboka» av Vidar Kristensen. Her kan man lese en kort tekst om hver eneste salme i salmeboka vår. Det å vite litt om salmens tilblivelse gjør ofte at salmetekstene oppleves rikere for ens egen del, og kan gi historier som kan være et fint tilfang inn i prekenen. Et eksempel på dette, som passer godt til tematikken på bots- og bønnedag, er *Amazing Grace*. En av de kanskje mest kjente salmene på verdensbasis.

Amazing Grace ble skrevet av engelskmannen John Newton i 1779. Newton sin historie er godt kjent av mange, men det er det som står i boka til Kristensen som jeg tar utgangspunkt i, i gjenfortellingen her. Newton dro som ung gutt til sjøs og havnet i tjeneste hos en slavehandler på kysten av Sierra Leone. Der ble slavene, og også Newton selv, behandlet forferdelig. Etter en stund ble han reddet ut av fra dette stedet av kapteinen på

et slaveskip. På vei tilbake til England kom skipet ut for storm og holdt på å synke. Newton så livet sitt passere i revy, og han bestemte seg for å vie livet sitt til Gud. Omvendelsen gjorde ikke at Newton automatisk forlot slavehandelen, for dette så han ikke på som en ulovlig bransje. Han ble kaptein på et stort slaveskip som fraktet slaver fra Afrika. Men så fikk han blodpropp i hjernen, og ble forhindra fra å reise ut og fikk heller jobb i tollvesenet i Liverpool. Ved siden av jobben begynte han å studere teologi og gå på religiøse møter. Han tok et grundig oppgjør med sin fortid i slavebransjen, og ble så ordinert og ansatt som prest. Han begynte å skrive salmer. Salmen *Amazing Grace* var et personlig vitnesbyrd om hvordan Gud grep inn i livet hans med sin store nåde. (Kristensen, Vidar: *Stevnemøte med salmeboka*, s. 275-276).

> *Amazing grace! How sweet the sound that saved a wretch like me!*
> *I once was lost, but now I'm found, was blind, but now I see.*
> (342 Norsk salmebok)

Newton bruker store ord for å beskrive hvor fantastisk det var å bli funnet, å møte Guds nåde. Salmen vitner om at uansett hvilken fortid et menneske har, kan Gud gi en ny retning i livet, og kanskje er det (sammen med den nydelige melodien) dette budskapet som har gjort Amazing grace så populær. John Newton opplevde en omvendelse. Når man tenker på hvor forferdelig slavehandelen han var en del av var, så var han virkelig en synder som erfarte å få Guds gode nåde.

Selv om ikke pilegrimsvandringen er en botsøvelse lenger, er vi alle pilegrimer på vandringen gjennom livet, og vil i større eller mindre grad komme til å gjøre Gud imot og mennesker vondt på reisen. Et meningsfylt budskap til enhver tid, men kanskje særlig på bots- og bønnedag, er at vi *alle alltid* kan vende oss til Gud og be om tilgivelse for det gale vi gjør og for det vi har forsømt. Gud gjør ikke forskjell på folk. Døra står alltid åpen og innenfor venter den ufortjente nåden.

Salmeforslag

Første salme: 264 I tro under himmelens skyer
Mellom lesning: 396 Midt i livet finnes vi
eller 399 O, Jesus Krist, jeg flyr til deg
Etter preken: 342 Amazing grace (Å nåde underfull og stor)
Nattverds-salme: 615 Vi bærer mange med oss
Siste salme: 404 Slik som eg var

Litteraturliste

Kristensen, V. (2019) *Stevnemøte med Salmeboka – Innledning til alle salmene i «Norsk salmebok 2013»*. Bergen: Eide forlag.

Luther, M. (2004) *Luthers Reformasjon – Hovedtekster 1517 – 1520 - I utvalg ved Tarald Rasmussen*. Oslo: Pax Forlag A/S.

Norsk salmebok 2013 – For kirke og hjem. Stavanger: Eide Forlag

Wirgenes, M. og P.E. (2013) *Fra søndag til søndag. Et møte med kirkeårets tekster. 1. rekke*. Trondheim: Verbum.

Anna Rebecca Solevåg
professor ved VID Vitenskapelige høgskole
anna.solevag@vid.no

Reformasjonsdagen

lørdag 31. oktober 2026

Salme 46,1–8 Gud er vår faste borg
Rom 1,16–17 Guds kraft til frelse
Joh 1,16–17 Nåden og sannheten

Gaven som er gratis og gis til alle

> Av hans fylde har vi alle fått,
> nåde over nåde.
> For loven ble gitt ved Moses,
> nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus.
> (Joh 1,16–17)

Reformasjonsdagen markeres hvert år den 31. oktober. Dette er datoen da Martin Luther spikret de 95 tesene på kirkedøren i Wittenberg, begivenheten som regnes som startpunktet for Reformasjonen. Ifølge Den norske kirkes hjemmesider markeres dagen «for å minnes det arbeidet Martin Luther gjorde med å fornye kirken og for å markere det mest sentrale i vår kristne tro» (kirken.no). De senere årene har lutherske kirker også lagt vekt på å inkludere økumeniske perspektiv i markeringen av dagen, blant annet ved å invitere representanter fra andre kirkesamfunn til felles gudstjenestefeiring.

Evangelieteksten er altså hentet fra Johannesevangeliet. Nærmere bestemt fra den innledende Prologen. Mine tekstrefleksjoner vil primært knytte seg til denne teksten. Det er de 18 første versene av Johannesevangeliet som kalles for prologen. I disse versene

møter vi mange kjernebegreper og tematikker som vil gå igjen gjennom hele evangeliet. Blant disse er ord som liv (*zoē*), lys (*fōs*), sannhet (*alētheia*), herlighet (*doxa*), å vitne (*martureō*) og å tro (*pisteuō*). Vi møter også johanneiske hovedtemaer som Guds skaperkraft, skillet mellom lys og mørke, og Jesu nedstigning til menneskene fra sitt rettmessige hjem hos Gud. Men prologen er også et helt unikt stykke tekst i Johannesevangeliet. For det første er sjangeren, som er et dikt, eller hymne, unik. Stilen er rytmisk, og vi finner flere eksempler på en særegen form for parallellisme, der et begrep fra en setning tas opp i den følgende. For det andre er prologen unik ved at betegnelsen av Jesus som *logos*, ordet, kun finnes her.

Blant Johannesforskere er det vanlig å anta at teksten er en tidligkristen hymne som forfatteren av evangeliet har bearbeidet, blant annet ved å legge til versene 6–8 og 15 (Nielsen, 2007, p. 78). I den feministiske kommentarserien Wisdom Commentary, tolker Mary Coloe logos-hymnen som en gjenfortelling av Kristus-hendelsen som repeteres to ganger. Først, i vers 1–13, som en kosmisk historie, så i vers 14–18 som en bekjennelse med et bekjennende «vi» (Coloe, 2021, p. 12). Coloe understreker også den tette forbindelsen mellom *logos*, som er det første Gud skapte ifølge prologen, og visdommen (*Sophia/Hokmah*), slik hun fremstilles i visdomslitteraturen i Den hebraiske bibelen. Visdommen er et attributt av Gud som er til stede ved skapelsen (Ordsp 8,22–25; Sir 24,8–11), og som omtales med substantiver i hunnkjønn på både hebraisk og gresk (Coloe, 2021, pp. xlvi–xlvii). Prologen åpner dermed et rom for å tenke om Gud skaperen så vel som Kristus i kategorier som også inkluderer det feminine.

Vår tekst befinner seg mot slutten av denne innledende hymnen, i del to, der taleren er et bekjennende «vi». Dette vi-et er de som tror på Jesus, og dermed har fått retten «til å bli Guds barn» (v. 12). Versene 16–17 står i en tydelig forbindelse med v. 14 («Og ordet ble kjøtt…»), ved at tre ord fra dette verset gjentas her: fylde, nåde og sannhet. I v. 14 omtales Ordet som «full av nåde og sannhet» (*plērēs charitos kail alētheias*). Denne fylden (*plēroma*, v. 16) av nåde er altså også gitt til Guds barn. Ordet fylde skal formidle det grenseoverskridende, overskytende og umåtelige i

nåden. Det samme skal formuleringen «nåde over nåde», som også kan oversettes med «nåde i stedet for nåde» eller «nåde i tillegg til nåde» (Nielsen, 2007, p. 99). Det er mer enn nok, det renner over.

Det er først i v. 17 at Jesus Kristus nevnes med navn. Dette er altså klimakset i logoshymnen. Fram til nå har Jesus blitt omtalt som Ordet, som «han» og som den enbårne. Sammenstillingen mellom Moses og Jesus her er ikke som motsetninger. Det er heller en frelseshistorisk observasjon, der Gud er det handlende subjektet bak loven som gis via Moses og bak nåden og sannheten, som gis via Jesus Kristus. Sammenstillingen av nåde og sannhet tar også opp tråden fra v. 14. Dette er attributter ved Jesus, ifølge Johannes, mens i Den hebraiske bibelen brukes disse begrepene for å beskrive Guds vesen (f.eks. 2 Mos 34,6; Sal 40,12). Dermed poengteres vesenslikheten mellom Far og Sønnen som er så karakteristisk for dette evangeliet (Nielsen, 2007, p. 98).

Charis kan oversettes med gave eller tjeneste i stedet for nåde, siden det greske begrepet rommer alle disse dimensjonene. En slik oversettelse kan gjøre at vi forstår betydningen mer konkret. Coloe tolker «nåde over nåde» som «gave oppå gave», der den første gaven er Moseloven, altså Guds åpenbaring gjennom Den hebraiske bibelen, og den andre gaven er Jesus. Denne gaven erstatter ikke den første, men utfyller den (Coloe, 2021, pp. 15–16).

Prologen kan, slik jeg ser det, leses som en kjærlighetshistorie, eller kanskje et kjærlighetskvad? Den er Sophias og de troendes sang om Guds gaver, om retten til å bli Guds barn og til å dvele ved Fars bryst (*kolpos*, v. 18).

Hva betyr det å formidle både nåde og sannhet i dag?
I tradisjonen fra Reformasjonen, skal kirken formidle Guds uendelige kjærlighet for absolutt alle – dette er nåden. Arbeidet Luther satte i gang, med bibeloversettelser og fokus på prekener på folkespråkene, tilgjengeliggjorde evangeliet for flere. Dette må vi som kirke fortsette med, for det finnes fortsatt barrierer som hindrer evangeliet i å nå fram.

Men kirken er også kalt til å forkynne sannhet, til å snakke makten imot, «speak truth to power». Dette er også en del av den reformatoriske arven. Luther tok et oppgjør med maktmisbruk i kirken i sin egen tid. Biskop Mariann Edgar Budde og pave Leo er eksempler på modige kirkeledere i dag, som tør å stå opp for sannheten selv om det koster. Pave Leo har siden innsettelsen vist seg å være en tydelig stemme for de stemmeløse, som flyktninger, palestinere, med et klart fredsbudskap. «Gud lytter ikke til bønnene til dem sin fører krig,» sa han i årets palmesøndagsmesse fra Petersplassen. I innsettelses-gudstjenesten til president Donald Trump i januar 2025, ba biskop Budde, som tilhører den episkopale kirken i USA, presidenten om nåde for migranter, skeive og alle som er redde. Hun avsluttet prekenen sin slik:

> *May God grant us all the strength and courage to honor the dignity of every human being, speak the truth in love, and walk humbly with one another and our God, for the good of all the people of this nation and the world.*

Dagens bønn

Trofaste Gud, du sendte oss evangeliet til frelse. Vi ber deg: Skap en levende tro i oss og gjør din kirke ny. La din nåde og sannhet bli forkynt for alle mennesker, inntil ditt rike blir fullendt ved Jesus Kristus, vår frelser, som med deg og Den hellige ånd lever og råder, én sann Gud fra evighet til evighet. Amen

Litteratur

Anderson, P. N. (2011). *The Riddles of the Fourth Gospel. An Introduction to John*. Fortress Press.

Coloe, M. L. (2021). *John 1-10* (Vol. 44). Liturgical Press.

Nielsen, H. K. (2007). *Kommentar til Johannesevangeliet* (Vol. 4). Aarhus Universitetsforlag.

Elisabeth Thorsen
prest med ansvar for Tøyenkirkens arbeid,
Kirkens Bymisjon
elisabeththorsen@yahoo.com

Allehelgensdag

søndag 1. november 2026

Jes 49,8–10 Jeg hjelper deg på frelsens dag
Åp 7,9–17 Den store hvite skaren
Matt 5,1–12 Saligprisningene

Hva skal de møte, de som kommer til kirken allehelgensdag og kanskje har gravlys i veska eller sorgklump i brystet? Hvordan skal vi legge det an, det gode budskapet vi har om trøst for dem som sørger? Hvilken inngang skal vi velge til Bergprekenens saligprisninger, helgentradisjoner og notebibliotek? Og hva med våre egne tapserfaringer, hvilken plass skal de ha?

Jeg vet det ikke er slik at det bare finnes ett svar på alle disse spørsmålene. Men jeg vet også at de må besvares. Og at det må gjøres med empati og kløkt og i nær kontakt med tid og sted. Kanskje dukker svarene opp mens en jobber med bibelteksten. Kanskje må de justeres hele veien frem til prekestolen. Kanskje stabler de seg i rett rekkefølge lenge før en setter seg ved skrivebordet.

For meg er allehelgensdag blitt mer og mer en "pilegrimsdag" der jeg ser *menneskets vei*, ikke bare mellom fødsel og død, men fra evighet til evighet. Helgenene blir som ankerfester i opphavet. Alle som er gått foran, kvister løype for oss som kommer etter. Fra steder vi ikke kjenner, men fornemmer at er, lyser kjære ansikter opp veien.

Kanskje er det de mange gangene jeg har lest fra Salme 90 under gravferdsseremoniene som mest har inspirert meg til en sånn

tenkning om allehelgensdag. I alle fall klinger ordene fra den teksten med. Og da særlig de om å vende tilbake (v. 3). For selv om våre dager er som gress (v. 6) og de beste årene kan være fulle av strev og urett (v. 10), finnes en bolig vi har tilhørt før. Et opphavssted å komme hjem igjen til (v. 1).

Hvis livet er en vei, vil det å leve medføre en lengsel etter bevegelse. Noe av det som skjer i sorg, er en opplevelse av at bevegelse stopper. Kan allehelgensdag i kirken sette noe i gang? Gi noe en retning? Kan vi klare å sette ord på selve det at vi er kommet sammen? Vi er gått til et sted, vi har møttes her, vi skal gå videre.

«Den som lever med sorg, lever på en måte i en konstant tilstand av meditasjon. Jeg må være så fokusert på her og nå for å komme gjennom dagene. Jeg må være så bevisst på pusten for ikke å miste den. Jeg kan ikke tillate meg å miste kontakten med min kjerne».

Hun som sa dette til meg, mistet sønnen sin for et halvt år siden. Han gikk fremdeles på barneskolen. Vi hadde avtalt å møtes for å snakke om livet og hvordan det gikk nå. Så begynte hun å tenke høyt om hva hun trengte for å komme videre. «Ikke yoga», sa hun. «Men, dans, tror jeg. Eksperimentell dans. Energi. Kraft. Utover-bevegelser».

I det hun fortalte, så jeg en vei. Den minnet meg om mystikkens *via negativa*. Der det ene ikke var sant om ikke dets motsetning fikk stå vedsiden av og være like sann. Morens vei handlet om stillhet *og* opprør. Helt og fullt i den ene posisjonen. Som for å finne fotfeste der før hun helt og fullt kunne legge tyngden sin i den andre posisjonen. Og slik bevege seg. Være i livet. Etter de samme prinsippene som en beveger seg når en går. Eller danser. Eller tenker. Eller elsker. Eller sørger!

I Johannesevangeliet (kap. 14,6) kaller Jesus seg selv for en vei. Ja, han gjør det i bestemt form, og blir med det en pilegrimsvei for så mange som kommer etter: For den som søker å finne sin livsvei. For den som søker «en vei hjem igjen». For den som ikke

helt vet hvordan en skal komme seg fra den ene timen til den andre. Gjennom evangeliefortellingene blir han ikke bare et eksempel på et liv og på Guds liv i verden. Han blir også et paradigme vår egen livsvei kan søke hjem i. Eller finne inspirasjon i.

Når jeg sliter med å se min vei, og med å forsone meg med eller forstå mitt liv, blir han *menneskets vei*: Han går foran, så vi kan komme etter. Han gir lys fra det stedet han nå er, og som han skal ta oss til. Han lager ikke bare en sti, han forbereder også det som skal bli vårt på den andre siden av døden.

Kan han være meditasjonspunkt? Kan han være medvandrer? Kan han vise vei?

På plata «Blant alle englers sang» (2001) synger Oslo Domkor *Saligprisningene* på en måte som gir meg gåsehud hver gang jeg finner den frem. De synger unisont etter ortodoks tradisjon og med en intensitet som lar kroppen min ane mer om hva salighet er enn jeg noen gang kan lese meg frem til. I deres måte å synge på, er det som jeg hører både veien og målet for vår vei. Det er som om de synger frem det stedet der «lyset er oppfylt»/ fyller alt og som om de allerede synger derfra. Når jeg lytter er det som jeg kjenner hvordan det å gå veien, gjør musklene først varme, så ømme, så glade. Det er som jeg kan kjenne hvordan kroppen arbeider med sorg og erkjennelse på samme måte som den arbeider hvis jeg skal gå eller sykle et langt stykke. Og som om jeg husker hvordan hele meg kan bli fylt med gråt av bare slitenhet i muskler, sener og ryggsøyle. Slitenhet som følge av at jeg er *i min natur. Jeg er til stede i det som er meg*.

Tankene mine går til en annen sang. Til sangen Maria så talentfullt synger når hun har unnfanget Jesus (Luk 1,46ff.). Om en Gud som ser, husker og utruster mennesker. Om en Gud som gjennom sin vei på jorden skal vite mer enn noen annen hvor vondt det kan være med avskjed og død. Marias lovsang er som en poetisk parallellisme til Saligprisningene fordi den viser *hvordan* Gud skaper rettferdighet og trøst, opphøyer fattige og slaver (tjenestekvinner), metter sultne og viser miskunn.

På Jesu livsvei var det også dager med stor fart. Noen ganger for stor, kanskje. Jeg tenker på dette når jeg leser innledningen til Bergprekenen (Mt 5,1). Der står det: «Da Jesus så folkemengden, gikk han opp i fjellet.» To kapitler før er han blitt døpt. Ett kapittel før har han fått disipler og folk har kommet i mengder for å høre på ham. Men nå søker han seg altså bort. Opp i fjellet. Til en ødemark med utsikt. Det er som om noe som må bli tindrende klart for ham før han skal fortsette sin vei. Sitt liv. Sitt kall.

Når han har tatt dette skrittet bort, kommer hans nærmeste venner etter ham og setter seg ned hos ham. Det er i denne nye roen, langt borte fra alle de andre, at Jesus finner ordene for det som blir et slags livstestamente. Det er i denne poesien at et nytt kapittel starter i Jesu liv. Det er i denne sangen mennesker fremdeles finner ord til sin vei gjennom de mest utfordrende passasjene.

I forbindelse med prekenskriving til 12. søndag i treenighet, ble jeg sittende og tenke på sammenhengen mellom innledningen til Bergprekenen og innledningen til den søndagens prekentekst (første rekke): *«Ingen slave kan tjene to herrer. Han vil hate den ene og elske den andre, eller holde seg til den ene og forakte den andre. Dere kan ikke tjene både Gud og Mammon». (Mt 6, 24.)* Også denne teksten er en del av Bergprekenen.

Kanskje fordi *doulos* først i den siste norske bibeloversettelsen er blitt til «slave», begynte jeg å tenke annerledes om dette verset. En slave kan jo nettopp ikke ha *to herrer*. En slave er bundet til den som har full eiendomsrett over ham, hen, henne.

Både Maria og Paulus kaller seg selv for slave. Maria av Gud. Paulus av Kristus. Begge viser at dette forholdet står som et *erstatningsforhold* til det å være slave under verdslige maktherrer. Hvis Bergprekenen er et slags livstestamente for Jesus, viser det også «hans slaveforhold». Han viser hvor hans lojalitet ligger. Og han viser at dette er en ubestikkelig lojalitet. Et helt annerledes slaveforhold, på mange måter. Både fordi det er noe en går inn i frivillig og fordi livet som Guds slave utfolder

en egentlig frihet i den forstand at en lever ut hva mennesket er skapt til å være: Fri – i etisk forpliktet og gjensidig forhold til sine medmennesker. En tydelig *juxtaposition*. Kan den også romme et moderne menneskes livs- og dødserfaringer?

«Jeg er på en måte en slave av mitt talent» sa en kvinne til meg etter at jeg hadde holdt preken over denne teksten 12. søndag i treenighetstiden. Hun fortalte at hun var kunstner og at det på mange måter var å vende Mammon ryggen, for hun hadde for lenge siden forstått at et liv som kunstner måtte bety et liv i økonomisk fattigdom for henne, og at hun måtte akseptere det for det gikk rett og slett ikke an for henne å leve om hun ikke fikk være skapende. Det var det å male og tegne som ga livet hennes både mening, mål og glede.

Det kvinnen fortalte ga meg et fordypet blikk på Jesus og hvordan hans vei viser at han velger å være «en slave av sitt kall». Jeg begynte å tenke at han gikk med sorg da han forlot folkemengden i allehelgensteksten vår og gikk opp i fjellet. Jeg kjente plutselig smerte fra hans stemme da jeg leste saligprisningene på nytt. Jeg så at veien han viser oss også handler om hvordan han velger å være slave av sitt talent. «Jeg vil vise dere en enda bedre vei», skriver Paulus (1. Kor 12,31b). Han skriver det i forlengelsen av en oppfordring til å være ivrig etter å få de aller beste nådegavene. De aller beste nådegavene handler om kjærlighet. Den kjærlighetsveien Paulus viser er konkret. Den handler om tålmodighet, respekt og tillit. Den er relasjonell og står i en utelukkende motsetning til egosentrisme.

Å lete etter meningen med livet aktiveres gjerne gjennom tapserfaringer og sorg. I forbindelse med mitt arbeid med boka mi *Alle andre dager skal vi leve*, kom jeg til å lese liknelsen om talentene i Matteus 25 i nytt lys. I den allmenne resepsjonshistorien er denne måleenheten (talent) blitt betegnelsen for «medfødt begavelse, anlegg eller evne». Og slik er det visst blitt på nærmere 130 moderne språk. Når jeg leser denne liknelsen i kontekst med de bibeltekstene jeg har vært innom i denne artikkelen, vil jeg mene at menneskets største talent i følge kristendommen, er

muligheten til å leve i ubetinget kjærlighet for andre. I talentets karakter som gave, iboende evne og mulighet, ligger det også er et kall. For slik kunstneren fortalte, vil talentet alltid kalle oss til fullbyrdelse.

Saligprisningene oser av kjærlighet til livet. Den er en tekst som elsker, tror og håper. Den foregriper alvoret som kommer i Matteusevangeliets domskapittel (25) og som sier at det dere ikke har gjort for mine minste, det har dere heller ikke gjort mot meg. Med det mener jeg at den har fokus på de livserfaringene som setter oss i «små posisjoner» som sorg og urettferdighet, utenforskap og fare (v. 3 – 6). Samtidig har den fokus på dem som vil gjenopprette barmhjertighet og skape fred (v. 7, 9). Slik kan Saligprisningene hjelpe oss til å utvikle kjærlighetstalentene som er gitt oss med vår livspust.

I tillegg til at det er livshjelp i å prøve og øve på å leve slik, bærer det med seg et håp også til andre. For Saligprisningene går alltid videre. Smertepunktene er ett steg på veien. Hva som kommer etter smertepunktet, vil det neste stedet vise. Jobben er å være på veien: Livsveien. Sammen med menneskeheten. Sammen med det som skaper, setter fri og gir liv. Guden fra evighet.

Avsluttende refleksjon

Jeg har forsøkt meg på en intertekstuell lesning der Saligprisningene går inn i en rekke tekster som viser «menneskets vei». Jeg har også brukt noen erfaringsfragmenter fra eget og andres liv. Opphavspersonene er forespurt og har gitt sin tillatelse.

Å lese bibelen sammen med menneskers aktuelle erfaringer, mener jeg er det som kan gjøre tekstene til «mer enn bokstav» (2. Kor 3,6). Ikke minst for mine egne lesninger for meg selv, er det sånn. Men jeg tror også det er avgjørende for dem som sørger at de hører noe de kan kjenne igjen fra sitt eget liv. Hvis ikke kan verken trøst, håp eller kjærlighet nå fram.

Salmeforslag

478 – Vær sterk min sjel
724 – Stjernene lyser fremdeles i mørket
832 – Blå salme
834 – Nattsalme
489 – Blott en dag (NB: husk originalteksten med «modershjertat»)

Inspirasjon

Martin Buber: *Menneskets Vej*, originaludgave Haag 1948 med billeder av Marc Chagal. Gjenutgitt på forlaget MIMER, 1991.

T.S. Elliot: *The Waste Land and other poems*, Bloomsbury House 1972.

Jon Fosse: *Lysande mørker*. *Ni songar*. Oslo domkirke 2015.

Gunvor Hofmo: *Jeg vil hjem til menneskene*, Gyldendal 1946.

Gunvor Hofmo: *I en våkenatt*, Gyldendal 1954.

Naja Marie Aidt, *Poesibog 2008*. I norsk oversettelse på Flamme forlag 2018.

Dag Hammarsjöld: *VÄGMÄRKEN,* Bonniers förlag 1963.

Saligprisningene på plata: "Blant alle englers sang", Oslo domkor under ledelse av Terje Kvam, 2001.

Ellisiv Yttervik
sokneprest i Målselv
sogneprest.malselv@malselv.kirken.no

Minnedag

søndag 1. november 2026

Salme 90,1–4.12–14 Å vente på hjelp fra Herren
Rom 5,5–11 Mens vi ennå var svake
Joh 6,37–40 Den som kommer til meg

Denne tekstgjennomgangen har tidligere vært publisert i Nytt norsk kirkeblad 4/2023.

Hva er egentlig forskjellen på Allehelgensdags- og Minnedagsgudstjeneste? I vår menighet (Balsfjord og Malangen) er det lite som skiller de to. Jeg har til og med tatt meg friheten å velge blant de to teksterekken den teksten som passer best i forhold til tema og menighetens behov. Men vi kaller det alltid Allehelgensgudstjeneste.

Jeg vet ikke hvor vanlig det er rundt i landet å ha kirkegårdsgudstjenester på sommeren. Vi har en tradisjon med å ha kirkegårdsgudstjeneste på den av våre kirkegårder som fra gammelt av brukte å få besøk av presten en gang i året for å gjennomføre jordpåkastelse. Hver sensommer feirer vi gudstjeneste der navnene på de som er begravet på kirkegården siden sist år blir lest opp. For meg er dette en minnegudstjeneste der jeg bruker minnedagstekstene.

Denne tekstgjennomgangen er ikke en omfattende eksegese av bibeltekstene. Det er en betraktning av tekstene, som oppsummeres og forhåpentligvis vil gi innspill til egne refleksjoner og tema for preken.

Tekstene

Det kan være opplysende å se hvilke overskrifter eller tema som er satt på de forskjellige tekstene. Salme 90,1–4.12–14 har fått overskriften «Å vente på hjelp fra Herren». I mitt arbeid med tekstene til denne dagen passer ikke denne overskriften. Salme 90 starter med en beskrivelse av Gud, hvem Gud er, hva Gud er. Gud er fra før fjellene, jorden og verden. Fra evighet og til evighet. Salmen beskriver også hvem vi mennesker er; vi er (lever) og så blir vi til støv igjen. Forskjellen mellom Gud og mennesker kommer tydelig frem, og relasjonen mellom Gud og mennesker kommer frem. Guds livspust gav mennesker liv, og Gud lar oss blir til støv igjen. Begynnelsen og slutten er hos Gud. Videre i salmen hører vi bønnen om hjelp til å bruke våre dager, til å få visdom og medynk, og godhet så vi kan juble og glede oss.

Paulus skriver i Rom 5,5–11 om Guds kjærlighet til oss mennesker, syndige mennesker. En tekst som gir meg frimodighet til å forkynne Guds kjærligheten og nåden til alle. I min sammenheng opplever jeg mennesker som går fast til gudstjeneste, som snakker om kirken som en viktig del av livet og en viktig del av lokalsamfunnet, men som allikevel ikke regner seg om religiøs («*Jeg er jo ikke religiøs, men det er jo min kirke*» sitat fra en gudstjenestedeltaker) eller kommer til nattverd. Det er alt for mange som ikke regner seg som kristen fordi de har opplevd å bli definert utenfor den lokale «kristne kulturen». For vår menighet passer da denne teksten utrolig godt.

Johannes evangelium 6,37-40 er velkjent fra begravelse. Teksten er hentet midt inne i en lang undervisning der Jesus igjen og igjen forklarer hvem han er, og hva hans oppdrag er. Teksten er en presisering at alle som er gitt av Gud til Jesus vil komme til han, og alle som kommer til han vil bli tatt imot. Oppdraget er å ikke miste en eneste, at alle som tror på Jesus skal bli reist opp av han på den siste dag.

Den store fortellingen og de små fortellingene

Minnedagens tekster rommer den store fortellingen. Om skaperen og skapelsen, og om Guds plan for sitt folk, oss mennesker. Den store fortellingens budskap er at vi er skapt, at vi får dager her på jorden, men en dag skal vi vende tilbake. At vi er elsket av en

kjærlighet som ikke knytter seg til vellykkethet i troen på Gud, men til Jesu død og oppstandelse. Jesu oppdrag viser Guds kjærlighet til menneskene. Et oppdrag som ikke stoppet ved Jesu egen oppstandelse, men som først er ferdig når mennesket er reist opp på den siste dag.

Minnedagens fokus ligger her, men den ligger vel så mye på alle de som kommer for å minnes sine kjære.

Å komme til kirken er å komme til et sted hvor det er «lov å vise sorg og smerte» uavhengig av hvor lenge siden dødsfallet og begravelsen var. Kanskje er det den ene gangen utover begravelsen at de kommer til kirken. Det er ikke sikkert de har en definert tro, eller ser på seg selv som troende eller «religiøse».

Et hvert menneske er en del av den store fortellingen. I gudstjenesten er det mulig å gi de som kommer en forståelse av at deres fortelling eller liv har en plass i den store fortellingen. Menneskets opprinnelse er hos Gud og vi skal vende tilbake til Gud. Men først skal historien skrives, livet leves.

Livet inneholder gleder og sorger. Ingen liv er lik. Vi har ulikt utgangspunkt, ulike erfaringer, like valg som fører til ulike opplevelser. Også kjennskap og kunnskap til Gud er forskjellig. Troserfaringene, opplevelsene i kirken eller møte med den kristne kulturen er ulik. Noen bærer med seg sår som hindrer dem i å se på seg selv om Guds barn. Men noe i dem, kanskje en lengsel, bringer dem til kirken. Jesus sier *«Alle de som Far gir meg, kommer til meg, og den som kommer til meg, vil jeg aldri støte bort.»* (Joh 6,37)

Minnedag er for å minnes de som er gått bort, å takke for det som var og å gi trøst. Men kan vi si at minnedagen også er for å minne de som kommer på at hver og en har sin fortelling som er flettet inn i den store fortellingen? I Guds fortelling som bærer verden? Aldri forlatt eller utelatt, men elsket. Alltid regnet med og tatt imot.

Salmeforslag

466 – Sorgen og gleden
494 – Jeg er i Herrens hender

Signe Fyhn
pensjonist, Oslo
signe.fyhn11@gmail.com

24. søndag i treenighetstida

8. november 2026

Salme 126,1–6 Så med tårer, høste med jubelrop
Fil 1,2–6 Han som begynte, skal fullføre
Joh 6,63–69 Du har det evige livs ord

Denne tekstgjennomgangen har tidligere vært publisert i Nytt norsk kirkeblad 4/2020.

Tekstene på denne søndagen er de samme som på 6. søndag i åpenbaringstida. Bare sjelden faller påsken så sent på våren at det blir plass til denne søndagen før fastetida. Og sjelden opplever vi 24. søndag i treenighetstida med denne teksten fra 1. rekke. Her er det månefasene som bestemmer!

Når det nærmer seg avslutningen av året, er det på sin plass å gjøre opp status: Er vi med videre? - Eller vil vi ta avstand fra troen på Jesus slik mange gjør?

I åpenbaringstida får teksten et gjenskinn av den kommende fastetida der spørsmålet er: om vi vil følge Jesus når det røyner på i livet? Tør vi å bekjenne troen på livets Gud i dødens verden? Lesetekstene i salme 126 og Filipperbrevets 2. kapittel uttrykker håp og fortrøstning. Spørsmålet fra Jesus til disiplene i evangelieteksten har en sår undertone: «Vil også dere gå bort?» Simon Peter svarer: «Herre, hvem skal vi gå til? Du har det evige livs ord, og vi tror og vet at du er Guds Hellige». Vi vet at vi ikke helt kan stole på Simon Peters sterke bekjennelse på vegne av de tolv. Han mener det, men når det koster ham noe, trekker

han seg. Forfatteren av Johannesevangeliet forteller at alle de mannlige disiplene, utenom Johannes selv, forlot åstedet da Jesus døde. Bare «disippelen som Jesus hadde kjær», Jesu mor og noen av de kvinnelige disiplene var igjen ved korset.

Tro og følelser

«Vil også dere gå bort?» - Stemninga på Fiskarheimen en varm sommerkveld i et fiskevær i Lofoten med predikant Halvorsen som understreket viktigheten ved å holde fast ved troen. Han sang med mørk røst og mollstemt gitar-akkompagnement. Fordi han selv hadde tvilt og visste hva det var, gjorde talen inntrykk! Stemninga var alvorlig, ikke minst hos en handfull unge mennesker i forsamlinga mens han forkynte. Og så sang han:

> O Herre, til hvem skulle vi dog gå hen?
> Du har jo det evige livet!
> Kun du bærer navnet som synderes venn,
> kun du har ditt livsblod oss givet.
> Hvor fattig, hvor øde, hvor tom var vår jord
> om ikke vi hadde ditt evighets ord,
> som løfter vår sjel over jorderiks grus
> og opp mot de evige høyder. (Sangboken nr. 296)

Ikke en av oss unge ville forlate Jesus etter dette! Vi håpet iallfall at vi ville klare å holde fast ved troen, om vi ikke var like sikre som Simon Peter selv. For det var ikke selvsagt, heller ikke da.

Selv om jeg forsøker å skrelle vekk stemninga fra den gangen, Halvorsens vakre røst og mine egne melankolske følelser, så dukker minnet opp når jeg hører denne teksten. I dag tenker jeg annerledes om måter å forkynne på. Om at tro ikke skal bygge på følelser og stemninger, og likevel: Melodien og teksten er der, sammen med følelsen. På et eller annet plan er følelsene til stede i manges tilnærming eller avvisning av troen.

I dag hører vi sjeldnere om tvil eller anfektelser. Det at mennesker ikke tror skyldes ofte manglende interesse. Dette er kanskje en konsekvens av en oppdragelse eller et samfunn der tro på Jesus sjelden nevnes. Det kirken og prestene snakker om skjønner

mange ingenting av: «Sorry altså, men…!» Et intellektuelt oppegående menneske kan vel ikke tro!

Spørsmålet stilles til disiplene, til de som tror og til oss, mer eller mindre trofaste kirkegjengere: «Vil også dere gå bort?» Det stilles også til dem som virker som de ikke engasjerer seg. Det gjør ikke noe å stille spørsmålet?

Noen har forlatt troen på grunn av vonde opplevelser i kristne fellesskap. Det ondes problem er en nærmest uimotsigelig begrunnelse for ikke å kunne tro på en kjærlig Gud. Ofte blir problemet framsatt nokså halvhjertet – for å prøve ut omgivelsenes ståsted.

Også uten tro bærer mange fortsatt med seg gode minner om Jesus. Følelser som sjelden får næring. Har kapittel 6 i Johannesevangeliet potensiale til å bli en slik næring? Jeg vet ikke. Her er iallfall mye å bryne seg på for de filosofisk anlagte. Selv om faren for uforståelig presteprat er overhengende, tror jeg ikke at dette er dagen for å hoppe over de kompliserte og motsetningsfylte ordene i Johannesevangeliet, men nettopp holde dem fast og gjøre forsøk på å forstå, sammen med tilhørerne. Knytte dem til nattverden, til Jesu fødsel som menneske i verden – og til skapelsen generelt.

Johannesevangeliet

Allerede i Johannesprologen er det noen utsagn som står i strid med alminnelig tenkning og ikke minst i strid med gresk filosofi på Jesu tid. At Ordet, Gud, Logos, ble kjøtt, ble menneske i Kristus (Joh 1,14), var et forkastelig utsagn. Ånd og kjøtt måtte være adskilt. En skal ikke ha lest så mye av det 6. kapitlet før en skjønner at folk reagerer.

Brødunderet (Joh 6,1-15) er brukt som illustrasjon på utsagnet «Jeg er livets brød. Den som kommer til meg, skal ikke hungre, og den som tror på meg skal aldri tørste» Jesus svarte: «Sannelig, sannelig, jeg sier dere: Moses ga dere ikke brødet fra himmelen. Det er min Far som gir dere det sanne brødet fra himmelen. Guds brød er det brødet som kommer ned fra himmelen og gir verden liv».

I en lang tale beskriver Jesus seg selv som brødet fra himmelen. «Jeg er det levende brød som er kommet ned fra himmelen» (Joh 6,35).

Da sa de til ham: «Herre, gi oss alltid dette brødet». Jesus svarte: «Jeg er livets brød. Den som kommer til meg, skal ikke hungre, og den som tror på meg, skal aldri tørste».

Dette behandles igjen og igjen gjennom kapitlet. Dette må handle om nattverden! Ikke minst ordene: «Guds brød er det brødet som kommer ned fra himmelen og gir verden liv!» (Joh. 6,33) og «Den som spiser min kropp og drikker mitt blod, har evig liv, og jeg skal reise ham opp på den siste dag. For min kropp er sann mat, og mitt blod er sann drikk. Den som spiser min kropp og drikker mitt blod, blir i meg og jeg i ham» (Joh 6,56).

For mange var og er dette uspiselige ord – *på* grensen til barbari eller kannibalisme! At innholdet vakte motforestillinger hos disiplene er tydelig ut fra det som sies i Joh 6,60ff, og likevel er disse ordene ikke med i prekenteksten, bare konsekvensen av dem: Mange av disiplene hans sa da de hørte det: «Dette er harde ord! Hvem kan høre på slikt?»

Jesus visste med seg selv at disiplene hans murret på grunn av dette, og han sa: «Gjør dette at dere faller fra? Hva så når dere ser Menneskesønnen stige opp dit hvor han var før? Det er Ånden som gjør levende, kjøtt og blod duger ikke. De ordene jeg har talt til dere, er ånd og liv».

Jesus er altså brødet som gir verden liv! I samme kapittel understrekes det at uten Ånden går det ikke. «Det er Ånden som gjør levende». En merkelig sirkel: Ordet blir kjøtt eller menneske i Kristus. Ånden gjør mennesket levende. De samme ingredienser som er til stede ved skapelsen av verden og mennesket i 1. Mosebok. Jeg er brødet fra himmelen, sier Jesus. Ordet blir menneske. Ånden gjør levende!

Det er altså hele denne forhistorien om brødet som er årsaken til situasjonen i dagens prekentekst. Jesus merker at folk trekker seg unna. Hans menneskelighet blir tydelig når han stiller spørsmålet:

«Vil også dere gå bort?» – Også Jesus er redd for å bli forlatt og venneløs.

Det levende brødet

«Jeg er det levende brød som er kommet ned fra himmelen. Den som spiser av dette brødet, skal leve til evig tid. Og det brødet jeg vil gi, er min kropp, som jeg gir til liv for verden».

Mange trakk seg bort fra Jesus på grunn av disse ordene og ordene om hans lidelse, død og oppstandelse som de verken kunne forstå eller tro **på**. Jesus blander det himmelske og det jordiske på en måte som er vanskelig å fatte. Han blander seg selv inn i det jordiske og setter et eksempel for oss med brød til masser av sultne mennesker, samtidig som han gir seg selv til oss i nattverden, i brødet og vinen. Og uten han blir dette bare ord, ikke Ånd og liv.

Jesus vil ha alminnelige mennesker som venner og etterfølgere til å ta imot det livet han er og gir. I nattverden får vi del i ham slik han har del i Gud. Når vi døpes til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn, når vi spiser brødet og drikker vinen i nattverden, gir han seg selv til oss, gir liv til oss. Vi får Ånden i oss, ja, noe av Gud og Kristus selv. Det er ikke til å forstå. Det kalles mysterium.

La oss bekjenne vår hellige tro!

«Vil også dere gå bort?» Peter svarer i sin frimodige overbevisning: «Herre, hvem skal vi gå til? Du har det evige livs ord, og vi tror og vet at du er Guds Hellige». Det samme sier vi når vi bekjenner vår hellige tro. Mer overbevisning trenger vi ikke. Sammen med vår kirke og den verdensvide kirke til alle tider får vi være med å bekjenne troen som hellig. I de gamle trosbekjennelsene uttrykkes kristendommens kjerne. Men det er i det virkelige livet at ordene blir virkelige, blir kjøtt og blod gjennom oss ved Den Hellige Ånd.

Vi vet at disiplene forlot Jesus da alt ble vanskelig. De rømte fra han. Jesus ble alene i sin kamp med døden. Han ropte: Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg? – Og så døde han og de følte seg forlatt.

På tross av at de hadde forlatt Jesus, kom han som den oppstandne Kristus tilbake til dem. De hadde savnet han, de sørget, de følte skyld. Han stod på stranda en morgen, velsignet brødet og spiste sammen med dem. Han sa: Jeg er med dere alle dager inntil verdens ende. Det betyr: Vi blir ikke forlatt, selv ikke i døden. Han er usynlig sammen med oss. Vi får spise og drikke brødet og vinen til minne om han. Vi får del i Jesus Kristus, i et liv som er sterkere enn døden!

Salmeforslag

422 – Jesus, det eneste
457 – Bare i håp til Gud
413 – Din, o Jesus, din å være
160 – Herre, hvor skal vi gå hen
510 – Herre, når din time kommer

Johannes Morken
redaktør i Stefanussalliansen
jm@stefanus.no

Søndag for dei forfølgde

24. søndag i treenighetstiden

8. november 2026

Las om fengsla apostlar. Då kom politiet

Neda har fått kjenna kva middel ayatollastyret i Iran bruk i eit desperat forsøk på å stogga veksten i huskyrkjene.

Det er menneska som Neda det handlar om på Søndag for dei forfølgde. Dette er ein søndag mange kyrkjelydar både her i Noreg og rundt om i verda markerer. Mange brukar den andre søndagen i november, men også andre søndagar kan nyttast.

På nettsida vår, stefanus.no, finn du alle ressursane du treng for å markera «Søndag for dei forfølgde» og for å laga ei heil gudsteneste: vitnesbyrd, historier, bøner, salmar, offertekst, fleire preikerefleksjonar, filmar og barneopplegg. Her finn du historier som gjer søndagen til meir enn teori.

Gje forfølgde ei stemme

Dagen handlar om å sjå at kristne har, og er, eit fellesskap over landegrenser. Vi blir minna om at kristne som lever under forfølging, ofte kjenner seg gløymde. Dei treng å bli sett, bli bedne for. Dei treng ei stemme norske kyrkjer kan gje dei.

Det må vi ikkje minst når undertrykkinga er så sterk at vi ikkje vågar å nemna dei forfølgde med namn, fordi det kan setja menneske i fare. Neda er altså ikkje det verkelege namnet hennar.

Det iranske regimet som er under sterkt press både frå store grupper av sitt eige folk og som også er i krig, brukar svært ofte religiøse minoritetar som syndebukkar i krig og kriser. Av desse er bahaiar og kristne konvertittar særleg utsette. I kriser blir razziaer og arrestasjonar trappa opp.

Neda vaks opp i ein aktiv og konservativ sjia-muslimsk familie i storbyen Isfahan. Alt frå barneår bad ho muslimske bøner.

Då systera hennar kom på besøk frå hovudstaden Teheran, såg Neda kor glad ho var blitt, ho var blitt kvitt ein depresjon og var komen til tru på Jesus. Men mora vart sint og kalla dottera «urein». Systera let seg ikkje stogga. Ein Jesus-film gjorde Neda nyfiken. Så tok det berre nokre månader før heile familien hadde teke imot trua på den oppstadne Jesus. Slike historier får vi mange av.

Kyrkjevekst og forfølging

Det finst mange døme på kyrkjevekst under forfølging. Men det finst også tragiske døme på at regime kan vera så brutale at vekst ikkje er råd. Men undergrunnskyrkjene i Iran er eitt av fleire døme på at kyrkjer veks under eit brutalt regime som finn legitimiteten sin i totalitær religion.

Turistar som reiser til dei store byane i Iran, vil lett tru at det er enkelt å vera kristen i Iran. Katedralar og andre vakre kyrkjer er ein del av toleranse-ansiktet ayatolla-styret vil visa omverda. Men berre armenske og assyriske kristne har lov å bruka kyrkjene. Dette er folkegrupper med ei lang kristen historie i det persiske riket. Assyriske og armenske kristne kan ha gudstenester – så sant dei berre brukar eigne etniske språk.

Iransk lov som gradvis er stramma til med nye paragrafar, forbyr å dela ei anna tru enn sjia-islam med menneske som har farsi/iransk som morsmål. Desse skal etter ayatolla-definisjonen vera sjia-muslimar. I dag har konvertittar i Iran berre hemmelege huskyrkjer – undergrunnskyrkjer – å møtast i. Desse vert av regimet stempla som ein trussel mot nasjonal tryggleik.

Hemmeleg dåp

Neda og dei andre nye kristne i familien vart hemmeleg døypte i ei kyrkje i hovudstaden som den gongen, tidleg på 2000-talet, våga å opna dørene. Då slik dåp vart altfor risikabelt i 2003, tok det slutt.

Neda og systrene vitna om den nye trua si i fleire byar. Dei tilbaud seg å be for sjuke og delte ut nytestamente. På veg til huskyrkjer tok dei på seg hijab for ikkje å vekkja merksemd. For å unngå overvaking sa dei aldri frå til nokon på førehand om kvar dei reiste.

Tidleg i 2013 var Neda, systrene hennar og andre leiarar samla i ein heim. Saman las dei om Peter og Johannes som forkynte Jesu oppstode og om dei mange tusen som var komne til tru. I Apg 4 las dei om religiøse leiarar som fekk Peter og Johannes bura inne over natta. Etter at dei hadde lese om den første arrestasjonen, banka det hardt på døra. Inn storma minst 15 etterretnings-agentar. Tolv vart arresterte og tekne med til ei avdeling for politiske fangar i Dasgerd-fengselet i byen. Avhøyra varte innpå sju timar om dagen.

Ein av dagane trygla Neda Gud i bøn: «Eg kan døy for deg, Gud, men lat ikkje han som avhøyrer meg, valdta meg». Då oppdaga ho eit kors som var teikna på bordet av ein tidlegare fange. Neda såg det som eit teikn på at Gud var med henne.

Vaska celler, fortalde om Jesus

I Dasgerd-fengselet i Isfahan reingjorde dei fengsla kristne kvinnene alle rom frå golv til tak. Den persiske nyttårsfesten nærma seg. Då ein fange spurde kvifor dei gjorde dette, fortalde dei han om Jesus. Neda og venene fortalde fangevaktarane og agentane at dei bad for dei og for familiane deira.

Ei av systrene hadde drøymt at dei skulle be for dommaren før dei skulle møta i retten våren 2014: «Herre, tal til hjartet hans, han som er sett til å avgjera saka vår.» Rett før rettsmøtet vart dommaren, ein mulla, overraskande bytt ut. Den nye dommaren

lytta til Jesus-vitnemåla til Neda og systrene og ville helst sett dei fri. Trass press frå etterretningstenesta, som sa at han måtte dømma dei til mange år i fengsel, gav han dei eitt års fengsel. Dei vart kjent skuldige i «propaganda mot regimet, forkynning av evangelisk kristendom og etablering av huskyrkjer».

Bøn for dei forfølgde

Motvillig reiste Neda og systrene frå Iran då dei vart kalla inn til soning. Dei visste dei kunne skapa problem for andre om de vart verande.

I Tyrkia tok systrene ein bachelor i teologi hos Pars Theological Center. Senteret utdannar leiarar for den iranske undergrunnskyrkja. I dag bur Neda i England, der eg møtte henne. Derfrå er ho sjølv ein ressurs for å styrkja den forfølgde kyrkja i heimlandet.

Ho er framleis pastor for huskyrkjer i Iran. I periodar utan internett har kontakten vore liten. Midt i forfølginga ber Neda for venene i undergrunnskyrkjer i heimlandet. Det utfordrar ho oss også til å gjera, ikkje minst på Søndag for dei forfølgde.

Inger Lise Myhre Guttormsen
sokneprest i Evje og Hornnes sokn
ig347@kirken.no

25. søndag i treenighetstiden

15. november 2026

Mos 15,1–6 Herren regnet ham som rettferdig
Rom 4,1–8 Abrahams tro
Mark 2,1–12 Jesus og den lamme mannen

Denne tekstgjennomgangen har tidligere vært publisert i Nytt norsk kirkeblad 4/2023.

Dagens tema

Søndagens tekster peker ut tro, som et hovedtema. 1 Mos 15,6: «Abram trodde Herren, og det ble regent ham til rettferdighet»

Rom 4,4–5: «Den som har gjerninger å vise til, får lønn etter fortjeneste, ikke av nåde. Men den som ikke har det, men som tror på ham som rettferdiggjør den ugudelige, blir regnet som rettferdig fordi han tror»

Mark 2,5: «Da Jesus så deres tro, sa han til den lamme: 'Sønn, dine synder er tilgitt.'»

Markus

Temaet tro, sammenfaller på mange måter med det som er målet for forfatteren av Markusevangeliet: å fortelle hvem Jesus er, jf. Mark 1,1 («Her begynner evangeliet om Jesus Kristus, Guds Sønn»).

Det finnes ingen sikre kilder til hvem forfatteren av Markus-evangeliet er. Noen mente vedkommende ikke hadde jødisk bakgrunn, mens andre mente at han hadde det. Evangeliet

er skrevet på koinégresk, men inneholder også noen ord på arameisk. Disse ordene er igjen oversatt til gresk i teksten som ikke forutsatte at alle mottakere kunne arameisk. Det er heller ingen sikre kilder som kan fortelle hvor evangeliet ble skrevet.

Roma, Antiokia, landsbygda i Syria, eller Galilea er blitt foreslått. Det de fleste forskere kan enes om, er at det ble skrevet like før eller etter Jerusalems fall i år 70, mye mulig mellom år 65 og 75. Sjangeren forfatteren skriver i, ligner mest på antikkens biografier, noe som også samsvarer med evangeliets åpning i Mark 1,1 (jf. Studiebibelen).

Teksten

I Mark 2,1, står det at Jesus var hjemme. Om dette er samme sted som i Mark 1,29, der «de gikk rett hjem» så er det muligheter for at dette er huset til Peter.

v. 2,4: Taket! De brøt opp taket! Tak den gangen kunne være flate, båret oppe av takbjelker. Mellomrommet ble fylt med kvist, og dekket med en blanding av leire og strå.

v. 2,10: *Menneskesønnen*, den betegnelsen Jesus bruker om seg selv flest ganger.

Refleksjoner til dagen og teksten

Det er en kjent fortelling vi møter denne søndagen, og selv har jeg, som mange av dere andre, prekt over den noen ganger. Når jeg ser tilbake er det nettopp troen til de involverte jeg på ulike måter har prøv å si noe om, sammen med Jesu kraft og myndighet, til både å tilgi og til å helbrede, og med det også bekreftelsen av at Jesus er den han er, Messias Guds Sønn, eller Menneskesønnen.

Jeg har også reflektert over den lamme mannens situasjon, konsekvensen av å ikke kunne gå, forsørge seg selv og familien sin leve det livet han gjerne skulle ønske at han kunne leve, som gående, løpende oppreist menneske.

Jeg har reflektert over de gode hjelperne, de som bruker tid og krefter på å bære ham frem til Peters hus, og kanskje med desperasjonens krefter bryter opp taket med egne hender for å

kunne komme nær nok til Jesus slik at vennen deres kan få del i kraften som helbreder. Tenkte de på konsekvensen for Peter? Ødeleggelsen de utsatte ham for, for å få dekt behovene til sin venn? Helliger målet midlet?

Klart de bidro på mange måter til å redd et liv, kanskje, og et liv er selvsagt mer verdt enn et tak, eller et helt hus. Stod livet virkelig så på spill, at de ikke kunne stille seg i kø og vente på tur?

Hvem var alle de andre, som ikke enset dem i mengden, som ikke flyttet på seg da de så at de kom bærende på mannen på båren, var deres egne behov egne større enn den lammes? Eller kanskje var trengselen så stor at overlevelsesinstinktene tredde i kraft? Det er i så fall naturlig for oss, når vi opplever at livet trues, er vi programmert til å redde oss selv.

Hva med Jesus? Så han dem ikke, kjente han ikke desperasjonen deres. Han er jo den som skal seden enkelte av oss, se hva vi trenger før vi nesten forstår det selv, han er jo den som skal møte blikket vårt, reise oss opp, gi oss verdighet.

I Mark 1,45, like før vår tekst leste vi at Jesus holdt til utenfor byene, på øde steder, fordi ryktet om hans helbredende kraft begynte å spre seg. Likevel kom folk til ham fra alle kanter. Kanskje ble han nærmest invadert av dem med desperate behov. Selv Menneskesønnen hadde behov for å skjerme seg.

Tankene mine går til en annen fortelling, Joh 5,1–15. Fortellingen om Betestadammen og muligheten for å bli helbredet for den første som klarte å komme seg ned til vannet når engelen rørte det opp. Han som hadde vært syk i 37 år, og aldri rakk frem til vannet i tide. Han hadde ikke noen som kunne eller ville hjelpe ham, før Jesus kom, så ham og spurte om han ville bli frisk, og deretter gir ham beskjed om å «ta båren din å gå». Her var Jesus den vi ønsker han skal være, og den vi har tro på at han er, den som ser den ene midt i mengden.

Vi er forskjellige vi mennesker, noen av oss er utstyrt med god evner til å hevde oss selv, andre må kjempe mer for å våge å be om hjelp eller hevde sin rett.

På noen vis er det et gode, eller til og med noen ganger en gave, å inneha en sterk evne til selvhevdelse, til å stå opp for vår rett. I hvert fall om vi også er utrustet med empati og evnen til å se den andre, slik at vi ikke karrer til oss uten å ha syn for eller tar hensyn til andres behov. Samt gjennom det bidra til å inspirer og støtte den andre til å stå opp for seg selv og sin plass.

De fleste av oss møter noen ganger gjennom livet på dem av oss som ikke evner å se den andre. Den som hovedsakelig er opptatt av få sine egne behov dekket. De som karrer til seg uten å ense at det kanskje går ut over noen andre. I verste fall mener de at det faktisk har rett til å karre til seg, selv om de blir gjort oppmerksomme på at det går ut over noen andre.

Det å stå i slike relasjoner, på jobb eller hjemme, er krevende og tapper krefter, og kan i verstefall gjøre oss syke, selvutslettende, og projisere i oss følelser om utilstrekkelighet og udugelighet. Da kan vi trenge hjelp og veiledning til å sette gode og sunne grenser og beskytte oss selv.

Slik Jesus gjorde, da han med jevne mellomrom holdt seg unna mengden av mennesker som hele tiden krevde noe av ham. Samlet krefter, før han kunne se og tjene den andre.

Det kan være tappende å hele tiden være den som skal se den andre. I helsevesenet snakker vi mye om omsorgstretthet og selvivaretagelse.

Jesus så den syke i mengden ved Betestadammen, så ham der ingen andre så ham og etterspurte behovene hans, og sendte ham oppreis ut i hverdagen.

Jesus så også den lamme som blir senket gjennom det opprevne taket, så vennen hans, troen deres og drivkraften deres. Han så om handlingene deres var drevet av kjærlighet til sin venn, eller om den lamme eller andre krevde dette av dem.

Han så, og tilgav, det som måtte tilgis, uten at vi blir gitt innsikt i hva det handlet om, og han reiser den lamme opp, «Ta båren din og gå» reis deg opp og gå ut i livet og hverdagen med frimodighet, hva enn den måtte bringe.

La oss hjelpe hverandre til å være oppreiste mennesker, la oss hjelpe hverandre til å se hverandre, inspirere hverandre ha empati for hverandre, gi hverandre plass. Våge å noen ganger tre til side for å slippe andre frem. Gå i oss selv og reflektere over motivene våre, og konsekvensene av våre handlinger, eller våre innarbeidete livsmønstre. Slik at vi ikke stenger noen ute, eller hindrer noen i å utfolde seg, eller å se Jesus og hva kraften av hans nærvær kan bringe inn i den enkeltes liv.

La oss tro på Jesus, som ser, tilgir og heler.

Salmeforslag

284 – O store Gud
312 – Til himlene rekker
440 – Kom, kom og hør
677 – En bønn er gjemt
678 – Vi rekker våre heder frem
676 – Du åpner døren

Omtaler

Gaute Granlund
kapellan i Torshov og Lilleborg sokn
gg887@kirken.no

En god tro: For deg som ønsker tro – eller som blir inspirert i troen

Thor Haavik

Jeg har lest Thor Haavik sin bok «En god tro». Med undertittelen «For deg som ønsker å tro- eller som vil bli inspirert i troen». Utgitt på Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo 2026.

Som i den forfulgte kirke har jeg skjult det jeg har lest. På bussen vendte jeg aldri tittelsiden mot mine medpassasjerer, jeg dro boka diskret ut av sekken og gjorde lesestoffet så usynlig som mulig for blikkene til de andre reisende. En gang ble jeg tatt på fersken. Det var tirsdagskonsert i Sagene kirke. Jeg hadde ansvar for tidebønnen som avslutter konsertene. Mens jeg ventet på min liturgiske del satt jeg langt bak i kirkerommet på benkene langs siden og leste. Med tittelsiden vendt ned mot gulvet. Konsentrert om teksten ble jeg uoppmerksom og sanset ikke diakonen som kom snikende. Plutselig grep hun fatt i boka og glante på tittelsiden. Forskrekket rygget hun bakover da hun oppdaget hva jeg leste. «Jeg skal anmelde boka for Nytt norsk kirkeblad» hvisket jeg. Uten at det dempet skammen og selvforakten jeg kjente.

Thor Haavik spør du kanskje? Jeg kan egentlig ikke hjelpe deg så mye med å beskrive hvem forfatteren er. Da jeg googlet, fant jeg deltakelse i en rekke realityserier. Jeg skal ikke kokettere, jeg visste at presten og forfatteren hadde deltatt i Farmen på TV2, hvor han skal ha døpt en av deltakerne. Men jeg har aldri sett en eneste episode.

Farmen dukker ellers opp som en referanse gjennom boka. Boka er strukturert i fire kapitler og avsluttes med forfatterens samtalespørsmål til hvert kapittel. Mon tro om denne boka blir en hit på framtidige Alphakurs på bedehusene rundt om i landet?

Til tross for sjenansen for å vise verden hva jeg leste har jeg prøvd å møte teksten med god vilje. For eksempel da Haavik i siste kapittel «Hvordan leve tro» skriver om sine bønnevaner. Her nikker jeg velvillig med hodet mens jeg forventer å bli inspirert i bønnens liv. Andre delen av Haaviks daglige bønnestund er «et daglig fokus» leser jeg. På mandager er det lyttefokus. Jeg fortsetter å nikke og leser videre. Haavik bruker sin mandagsbønnestund til å være stille og lytte til det vil fortelle ham. Eksemplet han bruker henter han selvfølgelig fra Farmen. Det var krise i tv-produksjonen. Laget hans hadde lagt ned arbeidet og storbonden ville ikke godkjenne ukesoppdraget. Heldigvis var det mandag og Haavik koblet på den allmektige Gud, og vipps fullførte laget hans ukesoppdraget, «og jubelen over dette var nok kanskje den største lykkeboosten under hele oppdraget!» Halleluja. Håper alle framtidige realitydeltakere fra nå av husker mandagsbønnens lyttefokus. Enhver krise på tv-settet kan løses lett, så lenge det er mandag og du setter av skikkelig med tid og fokus til å høre Guds stemme inn i produksjonen.

Kapittel 1 er det minst slitsomme kapittelet i boka. Her gjenforteller Haavik sentrale bibelfortellinger. Det er ingenting revolusjonerende over hvordan Haavik gjenforteller fortellingene eller hvordan han fortolker dem, men jeg legger godviljen til og håper at de av leserne som ikke er så bevandret i bibelens fortellingsunivers blir inspirert til å lese mer. Jeg tror på Haavik når han vil slå et slag for fortellingens kraft, han er åpenbart en god formidler som bruker tek-gigantenes plattformer og det noe mer gammeldagse reality-formatet til å profilere den kristne tro. At denne formidlingen sikkert ikke inspirerer alle av Nytt norsk kirkeblad sine lesere, får så være. Haavik setter ikke sitt lys under et kar og det er noe fint med det. Eller?

For hva slags teologisk posisjon ønsker Haavik å formidle? Her er Haavik tydelig på at det er hans kall som prest å hjelpe mennesker til å tro for slik å «fylle himmelen». Han er også tydelig på at i sin lesning er det «bibelsk belegg» for evig straff og evig død. Dette er rene ord for pengene og bidrar til å plassere Haavik i en tradisjonell konservativ fløy. Troen blir et instrument for å redde sjeler. Selvfølgelig argumenterer Haavik for troens fortreffelighet på andre av livets områder, men når han så tydelig trekker fram fortapelsen i sin tekst må det nesten stå som overskrift over resten av innholdet. For meg er ikke dette en god tro jmf. tittelen på boka. Hallesby er Hallesby selv om han formidler sin teologi på direktesendt radio eller på tik tok.

Et annet ankepunkt mot denne boka er Haaviks bruk av sitater fra all verdens kjente og ukjente personer. Sitatene og Haaviks bruk av dem fortoner seg overfladiske da han aldri bruker tid på å sette verken sitatet, personen bak sitatet eller sin egen lesning inn i en større sammenheng. Jeg får en følelse av å stå på en trampoline hvor sitatene er bevegelsene som gjør at jeg spretter opp i lufta. Opp og ned, opp og ned. Hele tiden nye sitater, ny bevegelse. Men leseren blir ikke klokere. Det er en bestefarsaktig dosering som preger boka, innrammet av store og små scener fra forfatterens liv og en god del snusfornuft.

Jeg tar meg i å lure på hva motivasjonen bak utgivelsen av Gyldendal forlag. Jeg kan ikke se for meg at det sitter folk i ledelsen i forlaget hvis motivasjon for utgivelsen er å redde folk fra fortapelsen. Jeg kan heller ikke se for meg at det er forfatteren sin vidd eller språklige teft som legitimerer utgivelsen. Haavik har skaffet seg en plattform hvor han har mange følgere og da får han levere innhold på mange ulike flater. Denne utgivelsen speiler i så måtte innholdsleverandørenes logikk, alt innhold er bra innhold.

Debatt

Ådne Njå
dr.theol. og tidligere prest i Den norske kirke
adne.nja@pinsehagen.no

Våre tre tyske traumeteologer

Noe av det vakre med vår norske tradisjon er den store tilliten som har preget relasjonen mellom folk, stat og kirke. Det vil si – i alle fall inntil ganske nylig. Etter at jeg flyttet til Stavanger, har jeg blitt overrasket over hvor sterk mistilliten har blitt – særlig mistillit til staten. FrP, som de aller fleste anstendige mennesker har holdt på en armlengdes avstand tidligere, har seilt opp til å bli det største partiet. Og hvor enn man snur seg, fråder statsforakten frem. Særlig hvis AP har makten. Her kan populistisk og opposisjonell kristendom virkelig boltre seg. Her er det skamløsheten som rår, under et dekke av frihet. Det er dette fenomenet som har ødelagt USA.

Med dette som bakteppe er det underlig at prestelærerne Marius Mjaaland, Joar Haga og Sivert Angel går langt i samme type statsskeptiske retorikk. Professortrekløveret har nå fått trykket flere innlegg i Aftenposten hvor de, med nesten apokalyptisk patos, problematiserer statens inngripen overfor befolkningen. Det gjaldt da preses fulgte rådet fra regjeringen under korona og stengte kirkene under påskefesten (Haga og Angel: «Har Den norske kyrkja gløymt sjela?» Aftenposten 07.04.21). Og det ble særdeles tydelig i angrepet mot statsviter Jonas Steins forslag om å erstatte konfirmasjonen med et borgerbrev (Mjaaland og Haga: «Religiøs analfabetisme i konfirmasjonsdebatten» Aftenposten, 06.07.26). Det er kun snakk om et par innlegg, og de er skrevet med flere års mellomrom, men mer trenger man ikke for å kjenne lusa på gangen. Og teologi er da også et langsomt fag hvor gårsdagens skriblerier er like ferske som dagens.

La det være klart: Stein foreslo ikke å erstatte den kirkelige konfirmasjonen som sådan med et borgerbrev. Han innrømmet at konfirmasjonen har en religiøs rolle for troende, og han burde selvsagt også innsett dens sivilisatoriske rolle. Poenget hans var egentlig kun å ta til orde for at konfirmasjonens sekulære rolle som overgangsrite trolig vil fungere bedre i rammen av et felles borgerbrev, altså i et pluralistisk demokrati. Det må man kunne få mene, i alle fall i en tid hvor demokratiet står under press. Selv om det ligger flere år tilbake i tid, velger jeg også å henvise til eksemplet fra pandemien, fordi det er illustrerende for mitt poeng: Preses' beslutning om å stenge kirkene i påskehelgen under pandemiens første fase var ikke overraskende med tanke på regjeringens klare råd. Det var og er helt i tråd med folkekirkelig sedvane å lytte til myndighetene når noe alvorlig er på gang, uansett hva man selv måtte mene som selve saken. Evangeliet ble da ikke stengt ned, og alle fikk nattverden gjennom de som feiret og spiste. Det handlet om tillit til staten, tillit til biskopen og tillit til Kristus og fellesskapet i ham. Vanskeligere var det ikke.

Hos Mjaaland, Haga og Angel, derimot, kan man ikke ane mye tillit, i alle fall ikke til staten. Bare hør: «Det er no kyrkja sin bodskap er viktig, no når inngrepa i livet til det einskilde mennesket er store og motførestillingane er få,» konkluderer Haga og Angel (2021). Og Mjaaland og Haga slår på den store trommen: «Ideen om at mennesket er skapt i Guds bilde, ligger ikke bare til grunn for vår sivilisasjon, men vanskeliggjør statens våte drømmer om autoritær kontroll» (2026). Staten blir her fremstilt som en truende makt, og kristendommen som individets beskytter. I mine ører minner dette mer om retorikken til de evangelikale i MAGA enn den vi kunne forvente av lutherske prestelærere i Den norske kirke. Det er som om de ganske ukritisk har lagt stemmene sine til det sedvanlige hylekoret av opposisjonelle rabagaster: Makta!! Fy, fy!!

Når jeg leser Mjaaland, Haga og Angel, får jeg stundom følelsen av at vi befinner oss i helt forskjellige kontekster. Jeg befinner meg i Norge, og de trolig mer i Tyskland. De henviser da også ofte selv til en tysk kontekst. Og det er klart, da kan man på sett og vis skjønne skepsisen til statens inngripende rolle, både i lys av

den opplysningsfilosofi som har preget tysk teologi, og ikke minst etter traumet med nazistaten. Gudbilledligheten har der langt på vei blitt omdefinert til å være en ukrenkelig, sivilrettslig barriere mot statlig totalitarisme. En slik tanke har vært lite fremtredende i de skandinaviske folkekirkene. De to regimentene har hos oss primært blitt fortolket i lys av skjelningen verdslig–åndelig, ikke som forskjellige livsrom. Staten kan dermed gis en mer eller mindre inngripende rolle i verdslige spørsmål, alt etter hva som er hensiktsmessig. Jeg vet sannelig ikke hva som er motivgrunnene for de tre professorenes alvorstale om statens inngripende rolle – det kan jo være så mangt, men den er i alle fall noe lettere å forstå ut fra en tysk kontekst. I en norsk folkekirkekontekst virker den helt malplassert.

Har da kirken ingen rolle overfor staten, altså utover å forkynne evangeliet og feire sakramentene til forsoning og frelse? Jo, selvsagt. Kirken skal ikke adlyde hvis staten tvinger oss til å synde, og den skal tale profetisk hvis staten blir et religionssubstitutt som i verste fall hindrer legitim religionsutøvelse. Og kirken har også en profetisk rolle i det daglige – overfor hele verden, inklusivt seg selv. Kirken er særlig kalt til å engasjere seg der teologiske dybdeperspektiver står i fare for å gå tapt. Dette er noe helt annet enn å sikre individuell frihet til å leve etter sin egen «samvittighet», som virker å være den hyperprotestantiske diskursen Mjaaland, Haga og Angel skriver seg inn i. På mange måter er det stikk motsatt. Kirken skal med profetisk kraft minne verden om at alt i tilværelsen er flettet sammen med teologiske grunnforhold vi er forpliktet på: Guds eget syn på skaperverket, menneskelivet fra unnfangelsen av, vitenskap, kunst og kultur – ja, absolutt alt.

Mjaaland, Haga og Angel erfarer nok sine tekster som relevante også i en norsk kontekst. Jeg antar at de oppfatter seg selv som legitime maktkritikere, men helt ærlig – jeg kjenner ikke igjen de fiendebildene de setter opp. Tvert imot erfarer jeg at det er de tre professorene selv som skaper unødig konflikt, ut av praktisk talt ingenting. Det er som om de importerer en fremmed krenkelseskultur og den mistroiske holdningen en slik ofte representerer. Følgen er at de ironisk nok kommer i skade for å

sette døren på vid vegg for den virkelig store faren for tiden: den type høyrepopulisme som er i ferd med å detronisere hele den vestlige kultur. Saken er at staten og statene i stadig større grad vil *måtte* være involverende og inngripende, rett og slett grunnet de mange globale utfordringene vi står overfor i vår tid. Da bør vi teologer spille på lag med en slik uunngåelig utvikling. I så måte er tillit og samarbeid det viktigste – den vi kjenner fra vår nordiske tradisjon. Mitt råd er derfor: Dropp Tyskland. Kom hjem til Norge. Og hvis noen likevel ønsker å la seg inspirere av tysk traumeteologi, så bør de også la seg skremme av det som skjer i USA. Da kan det i alle fall bli litt balanse i regnskapet.